
1295-е засідання, 27 вересня 2017 р.

10 Юридичні питання

10.4-Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин

b. Третя доповідь Експертного комітету стосовно України

Питання до розгляду GR-J на засіданні 14 вересня 2017 р.

Відповідно до пункту 3 статті 16 Хартії Експертний комітет Європейської хартії регіональних мов або мов меншин представляє свою третю доповідь про застосування Хартії в Україні Комітету міністрів Ради Європи. Доповідь містить пропозиції щодо рекомендацій, які надсилатимуться Комітетом міністрів Україні Українському урядові було надано можливість надати свої зауваження до змісту, відповідно до Статті 16 п. 3 Хартії.

**Ukrainian Version
Unofficial Translation
неофіційний переклад**

---

¹ Цей документ було віднесено до документів з обмеженим користуванням на дату його видання. Відповідно до рішення заступників (CM/Del/Dec(2001)765/10.4), обмеження буде знято після його розгляду Комітетом міністрів.

Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин передбачає механізм контролю для оцінки застосування Хартії у державі-учасниці з метою, за необхідності, напрацювання рекомендацій з удосконалення законодавства, політики та практичних дій. Центральним елементом цього процесу є Експертний комітет, створений відповідно до Статті 17 Хартії. Його головна мета полягає в поданні Комітету міністрів доповіді про оцінку дотримання Стороною своїх зобов'язань, вивченні реального становища регіональних мов або мов меншин у державі та, у відповідних випадках, заохочення Сторони до поступового досягнення більш високого рівня зобов'язань.

Для полегшення цього завдання Комітет міністрів відповідно до п. 1 статті 15 затвердив систему періодичних звітів, які Сторона повинна надавати Генеральному секретарю. Ця система вимагає від Держави звіту про конкретне застосування Хартії, про загальну політику щодо мов, що охороняються відповідно до Частини II, і, якщо точніше, - про всі заходи, яких було вжито для застосування положень, обраних для кожної мови, що охороняється відповідно з Частиною III Хартії. Таким чином, першим завданням Експертного комітету є вивчення інформації, що міститься в періодичній доповіді з усіх відповідних регіональних мов або мов меншин на території відповідної Держави. Періодична доповідь оприлюднюється Державою відповідно до пункту 2 статті 15.

Роль Експертного комітету полягає в оцінці існуючих правових актів, нормативних положень і реальної практики, що застосовуються у кожній Державі щодо її регіональних мов або мов меншин. Він визначив свої методи роботи відповідним чином. Експертний комітет збирає інформацію від відповідних органів влади та з незалежних джерел в державі, щоб отримати об'єктивне та справедливе уявлення про реальне становище мови. Після попереднього розгляду періодичної доповіді Експертний комітет надсилає, за необхідності, кожній Стороні низку запитань для отримання від органів влади додаткової інформації з питань, які він вважає недостатньо висвітленими у самій доповіді. Ця письмова процедура зазвичай передує візиту делегації Експертного комітету до відповідної Держави. Під час цього візиту делегація проводить зустрічі з органами та асоціаціями, робота яких тісно пов'язана з використанням відповідних мов, і консультується з владою з питань, які були доведені до її уваги. Цей процес збору інформації має на меті дати Експертному комітету можливість ефективніше оцінювати застосування Хартії у відповідній Державі.

Завершивши цей процес, Експертний комітет затверджує свою власну доповідь. Після затвердження Експертним комітетом ця доповідь про оцінку представляється органам влади відповідної Держави-учасниці для подання можливих зауважень у встановлений термін. Згодом доповідь про оцінку надається Комітету міністрів разом з пропозиціями щодо рекомендацій, які після затвердження останнім будуть спрямовані Державі-учасниці. Повний звіт містить також зауваження, які могли бути зроблені органами влади держави-учасниці.

ЗМІСТ

Резюме	5
Частина 1 Становище регіональних мов або мов меншин в Україні – останні зміни та тенденції.....	6
1.1 Загальні зміни в політиці, законодавстві та практиці щодо регіональних мов або мов меншин в Україні.....	6
1.2 Становище окремих регіональних мов або мов меншин в Україні.....	11
Частина 2 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин та рекомендації.....	15
2.1 Білоруська мова.....	15
2.1.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку білоруської мови	15
2.1.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку білоруської мови в Україні	19
2.2 Болгарська мова	21
2.2.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку болгарської мови.....	21
2.2.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку болгарської мови в Україні	25
2.3 Кримськотатарська мова.....	27
2.3.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку кримськотатарської мови	27
2.3.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку кримськотатарської мови в Україні	31
2.4 Гагаузька мова.....	33
2.4.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку гагаузької мови	33
2.4.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку гагаузької мови в Україні.....	37
2.5 Німецька мова	39
2.5.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку німецької мови.....	39
2.5.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку німецької мови в Україні	43
2.6 Грецька мова	45
2.6.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку грецької мови.....	45
2.6.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку грецької мови в Україні	49
2.7 Угорська мова.....	51
2.7.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку угорської мови	51
2.7.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку угорської мови в Україні	55
2.8 Караїмська мова.....	57
2.8.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку караїмської мови	57
2.8.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку караїмської мови в Україні	58
2.9 Кримчацька мова	59
2.9.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку кримчацької мови	59
2.9.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку кримчацької мови в Україні.....	60
2.10 Молдовська мова.....	61

2.10.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку молдовської мови.....	61
2.10.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку молдовської мови в Україні	65
2.11 Польська мова.....	67
2.11.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку польської мови	67
2.11.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку польської мови в Україні	71
2.12 Ромська мова.....	73
2.12.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку ромської мови.....	73
2.12.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку ромської мови в Україні.....	74
2.13 Румунська мова.....	75
2.13.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку румунської мови	75
2.13.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку румунської мови в Україні	79
2.14 Російська мова	81
2.14.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку російської мови.....	81
2.14.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку російської мови в Україні	85
2.15 Русинська мова	86
2.15.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку русинської мови.....	86
2.15.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку русинської мови в Україні	87
2.16 Словацька мова	88
2.16.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку словацької мови	88
2.16.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку словацької мови в Україні	92
2.17 Ідиш.....	94
2.17.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку ідишу	94
2.17.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку ідишу в Україні	98
Розділ 3 [Пропозиції для] Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи	99
Додаток I: Ратифікаційний документ	100

Резюме

Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин набрала чинності в Україні у 2006 р. та застосовується до таких мов: білоруської, болгарської, кримськотатарської, гагаузької, німецької, грецької, угорської, караїмської, кримчакської, молдовської, польської, ромської, румунської, російської, русинської, словацької та ідиш.

У зв'язку з незаконною анексією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Експертний комітет не в змозі провести моніторинг застосування Хартії відносно болгарської, кримськотатарської, німецької, грецької, караїмської та кримчакської мов у Криму. Теж саме стосується мов меншин, які використовуються у регіонах Донбасу, що не перебувають під фактичним контролем української влади. Посилаючись на свою Заяву про становище в Україні від 16 травня 2014 р., Експертний комітет висловлює глибоке занепокоєння становищем носіїв мов меншин на цих територіях, на яких Хартія де-факто зараз не застосовується.

Закон України "Про засади державної мовної політики" від 2012 року регулює виконання Україною низки передбачених Хартією зобов'язань. На сьогодні цей Закон про мови застосовується до кримськотатарської, болгарської, гагаузької, угорської, польської, румунської, російської та словацької мов. Експертний комітет повторює свою рекомендацію українській владі застосовувати Закон про мови також до білоруської, німецької, грецької та молдовської мов.

Відсутність інформації про практичне виконання значної кількості положень свідчить про відсутність структурованого підходу до застосування кожного з зобов'язань, взятих на себе Україною відповідно до Хартії. Експертний комітет знову заявляє, що зобов'язання, взяті на себе Україною відповідно до Хартії, повинні виконуватися на практиці. Для цього необхідно, щоб українська влада за власною ініціативою вживала активних заходів, спрямованих на виконання Хартії.

Ситуація з мовами меншин у системі освіти не є однаковою. Російська, угорська та румунська використовуються як мови викладання. Більшість інших мов лише викладаються як предмет у закладах початкової та середньої освіти. Для більшості мов пропозиція дошкільної освіти дуже обмежена. Мови меншин, за винятком російської, у технічній та професійній освіті не використовуються. Білоруська мова та ідиш у державних закладах початкової та середньої освіти не викладаються. Загалом, існує потреба у розширенні двомовної освіти та підготовці вчителів, здатних викладати предмети мовами меншин.

На практиці російська мова, як видається, офіційно використовується у судових органах. У судочинстві також, очевидно, певною мірою використовується угорська (Закарпаття) та румунська (Чернівецька область) мови. Білоруська, болгарська, гагаузька, німецька, грецька, польська, словацька мови та ідиш досі не використовуються у судочинстві відповідно до зобов'язань України, передбачених Хартією.

Тільки російська, угорська та румунська мови (останні дві на місцевому рівні та тільки до деякої міри) фактично використовуються місцевими та регіональними органами влади. Болгарська, кримськотатарська (Херсонська область), гагаузька та польська мови представлені в місцевій адміністрації лише символічно. Решта мов меншин фактично не використовується регіональними або місцевими органами влади.

Останніми роками тривалість громадського мовлення мовами меншин в одних випадках була збільшена, а в інших - скорочена. Однак навіть для мов, що користуються розширеним мовленням, щоденна або щотижнева тривалість цих програм залишається занадто короткою для того, щоб надати носіям цих мов можливість перегляду новин та розважальних програм у повному обсязі. Необхідно збільшити тривалість існуючих радіо- та телевізійних програм. Українським органам влади необхідно застосовувати стимули до приватних радіо- та телекомпаній з метою заохочення трансляції мовами меншин.

Газети видаються болгарською, угорською, молдовською, польською, румунською та російською мовами. Україна повинна також вжити заходів зі сприяння створенню принаймні однієї щоденної або щотижневої газети білоруською, гагаузькою, німецькою, грецькою та словацькою мовами.

Українська влада підтримує численні культурні заходи, пов'язані з мовами меншин. Однак, стосовно кількох мов необхідно диверсифікувати ці культурні заходи та використовувати мови меншин у різних сферах.

Українською владою створено навчально-методичні матеріали ромською мовою. Однак, Україна ще має запровадити викладання ромської мови на усіх відповідних рівнях освіти. Існує також телепрограма ромською мовою на суспільному телебаченні. Оскільки ромська мова не використовується у жодній іншій сфері суспільного життя, Україна має прийняти структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань стосовно ромської мови у співпраці з носіями мови.

Частина 1 Становище регіональних мов або мов меншин в Україні – останні зміни та тенденції

1. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (далі іменована "Хартія") є договором Ради Європи, що накладає на держав-учасниць зобов'язання з охорони й сприяння розвитку традиційних мовних меншин країни в усіх сферах суспільного життя: освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, а також транскордонні обміни. Приєднавшись у 1995 році до Ради Європи, Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати Хартію до 9 листопада 1996 року. Україна підписала Хартію 2 травня 1996 р. та ратифікувала її 19 вересня 2005 р. Хартія набрала чинності для України 1 січня 2006 р. та застосовується до таких мов: білоруської, болгарської, кримськотатарської, гагаузької, німецької, грецької, угорської, караїмської, кримчакської, молдовської, польської, ромської, румунської, російської, русинської, словацької та ідиш. Караїмська, кримчакська, ромська та русинська мови охоплюються лише Частиною II (Стаття 7), в той час, як інші мови отримують захист як за Частиною II, так і за Частиною III (статті 8-14).
2. Стаття 15 (1) Хартії вимагає від держав-учасниць подавати трирічні звіти про виконання Хартії. Третю доповідь українська влада надала 12 січня 2016 року. Ця третя доповідь про оцінку Експертного комітету ґрунтується на інформації, що міститься в періодичній доповіді, і заяві, зроблені представниками носіїв мов меншин під час відвідування країни (20-24 листопада 2016 року) та/або поданих у письмовій формі відповідно до Статті 16 (2) Хартії.
3. Розділ 1 цієї доповіді про оцінку присвячено загальним змінам і тенденціям, що стосуються регіональних мов або мов меншин в Україні, а також становища цих мов. У ній, зокрема, розглядаються заходи, вжиті українською владою у відповідь на рекомендації Експертного комітету та Комітету міністрів в кінці другого моніторингового періоду, а також висвітлюються нові питання. У розділі 2 міститься детальний огляд стану виконання кожного зобов'язання України щодо конкретної мови, а також рекомендації, адресовані українській владі. На основі своєї оцінки Експертний комітет пропонує в розділі 3, рекомендації Комітету міністрів, які мають бути адресовані уряду України, як це передбачено у Статті 16 (4) Хартії.
4. Що стосується докладного юридичного аналізу кожного з зобов'язань, то Експертний комітет посилається на свою **другу доповідь про оцінку виконання Хартії в Україні (ECRML (2014) 3²)** і на свою **Доповідь з оглядом поточного стану справ з мовами національних меншин в Україні (MIN- LANG (2014) 13³)** від 25 березня 2014 року.
5. Цю Доповідь про оцінку затверджено Експертним комітетом 24 березня 2017 р.

1.1 Загальні зміни в політиці, законодавстві та практиці щодо регіональних мов або мов меншин в Україні

Застосування Хартії на територіях, що не перебувають під фактичним контролем української влади

6. У зв'язку з незаконною анексією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Експертний комітет не в змозі провести моніторинг застосування Хартії відносно болгарської, кримськотатарської, німецької, грецької, караїмської та кримчакської мов у Криму. Теж саме стосується мов меншин, які використовуються у регіонах Донбасу, що не перебувають під фактичним контролем української влади. Посилаючись на свою Заяву про становище в Україні від 16 травня 2014 р. (MIN-LANG (2014) 42), Експертний комітет висловлює глибоке занепокоєння становищем користувачів мов меншин на цих територіях, на яких Хартія де-факто зараз не застосовується. У світлі доповіді Генерального секретаря про стан демократії, прав людини й верховенства права в Європі (травень 2014 роки) Експертний комітет пропонує свій висновок щодо регіональних мов або мов меншин та їх носіїв в Україні Комітету міністрів і Генеральному секретарю Ради Європи.

² <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dc600>

³ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d83e0>

Правова база для виконання Хартії

7. Закон України "Про засади державної мовної політики" від 2012 року регулює виконання низки передбачених Хартією зобов'язань, обраних Україною у її ратифікаційному документі. У другій доповіді про оцінку Експертний комітет закликав українську владу вжити рішучих заходів щодо забезпечення застосування Закону про мови до всіх частини III таким чином, щоб це сприяло виконанню Хартії на практиці.

8. Досі Закон про мови застосовувався до кримськотатарської, болгарської, гагаузької, угорської, польської, румунської, російської та словацької мов, тобто цим мовам було присвоєно статус "регіональної мови". Наразі розглядається питання про застосування Закону про мови до інших мов, зазначених у частині III. Положення закону застосовуються до мови меншини за умови, що її носії становлять не менше 10% населення адміністративно-територіальної одиниці (якою може бути село - найменша адміністративно-територіальна одиниця). Для того, щоб ініціювати застосування Закону про мови до мови, принаймні 10% жителів конкретної адміністративно-територіальної одиниці повинні підписати відповідну петицію, на підставі якої місцева рада прийме рішення.

9. Як зазначив Експертний комітет у своїй другій доповіді про оцінку, процедура підписання петиції 10 відсотками мешканців не підходить для мов з відносно невеликою кількістю носіїв. Більшість носіїв деяких мов Частини III значною мірою лінгвістично асимільовані та використовують мову меншини лише в деяких обмежених областях; вони не звикли до публічного відстоювання своїх мовних прав. Тому малоімовірно, щоб носії таких мов подали петицію та/або змогли мобілізувати достатню підтримку для досягнення 10-відсоткового порогового рівня. Додатковою перешкодою є те, що в силу історичного досвіду багато носіїв мови меншин можуть відчувати себе незручно, розкриваючи свою мову та національність під час підписання необхідної петиції.

10. Однак місцеві ради можуть також добровільно прийняти рішення про застосування Закону про мови до мов, якими розмовляють менше ніж 10% місцевого населення. На думку Експертного комітету, можливості застосування закону на рівні села та добровільного надання мові статусу "регіональної мови", навіть якщо 10%-ий поріг не буде досягнуто, необхідні для того, щоб мови з відносно невеликою кількістю носіїв та/або низьким ступенем місцевої концентрації також користувалися перевагами Закону про мови.

11. Важливо, щоб українська влада вжила активних заходів для забезпечення застосування Закону про мови до всіх мов Частини III. Органи влади України повинні визначити стосовно всіх відповідних мов Частини III відповідні адміністративно-територіальні одиниці, а потім провести інформаційні заходи, щоб ініціювати процес з метою поширення дії Хартії на всі області, де носії мови представляють достатню чисельність населення для цілей відповідного зобов'язання.

12. Крім того, юридичні проблеми, створені ратифікаційним документом до Хартії, досі не вирішено. Протягом першого моніторингового періоду Експертний комітет підкреслив, що відповідно до Статті 4 (2) рівень захисту, що надається будь-яким ратифікаційним документом, повинен зображати, принаймні, той рівень захисту, яким мова тієї чи іншої меншини вже користується відповідно до національного законодавства, політики та практики. Разом з тим, у випадку України Експертний комітет відзначив, що рівень захисту, що надається ратифікаційним документом, є нижчим від наявного рівня захисту, що застосовується в Україні. У той час Україною розглядалося питання про внесення змін до Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин", зокрема, з метою підвищення рівня захисту. Експертний комітет закликав українську владу при внесенні змін до ратифікаційного документу підвищувати рівень захисту, щоб він відображав внутрішній рівень захисту мов меншин.

13. Деякі положення Закону про мови значною мірою збігаються з положеннями Хартії, які в цей час не включені до ратифікаційного документу України.⁴ Експертний комітет закликає українські органи влади при внесенні змін до ратифікаційного документу відповідно до Статті 3 (2) врахувати ці положення, з тим щоб відобразити більш сприятливий внутрішній рівень захисту мови меншин.

⁴ Статті 8.1.ai, bi, ci, di, fi; 9.1.ai, aii, aiv, bi, bii, ci, cii, d; 10.1.a.ii, 10.2.b, 10.4.b та 10.5

Практичне виконання Хартії

14. Інформація, надана в третій періодичній доповіді України, як і раніше, значною мірою зосереджена на правовій базі й не стосується всіх рекомендацій моніторингу та питань, що стосуються використання мов меншин на практиці. Відсутність інформації про практичне виконання значної кількості положень свідчить про відсутність структурованого підходу до застосування кожного з зобов'язань, взятих на себе Україною відповідно до Хартії.

15. Протягом другого моніторингового періоду Комітет міністрів рекомендував українській владі **"прийняти для кожної мови структурований підхід до виконання зобов'язань, обраних відповідно до Хартії, у співпраці з відповідними носіями мови"**.

16. Експертний комітет знову заявляє, що зобов'язання, взяті на себе Україною відповідно до Хартії, повинні виконуватися на практиці. Це вимагає від української влади вжиття рішучих заходів за власною ініціативою та у співпраці з представниками носіїв мов меншин з метою захисту та популяризації мов меншин у суспільному житті. Експертний комітет вважає, що українській владі слід провести консультації з асоціаціями, що представляють відповідні національні меншини, а також з відповідними місцевими та регіональними органами влади з метою розробки середньострокової стратегії виконання Хартії щодо кожної мови меншин. У такій стратегії повинні бути визначені чіткі кроки, адміністративні обов'язки та терміни виконання кожного зобов'язання.⁵ Крім того, необхідно чітко визначити, який національний орган або органи влади відповідають за координацію заходів щодо виконання передбачених Хартією зобов'язань.

Використання регіональних мов або мов меншин в освіті

17. Ситуація з мовами меншин у системі освіти не є однаковою. Російська, угорська та румунська використовуються як мови викладання. Ситуація з цими мовами у системі освіти загалом є задовільною. Більшість інших мов лише викладаються як предмет у закладах початкової та середньої освіти. Для більшості мов пропозиція дошкільної освіти дуже обмежена. Мови меншин, за винятком російської, у технічній та професійній освіті не використовуються. Білоруська мова та ідиш у державних закладах початкової та середньої освіти не викладаються. Досі бракує викладачів, здатних викладати предмети мовами меншин.

18. Протягом попередніх моніторингових періодів Комітет міністрів та Експертний комітет вважали, що батьки повинні мати можливість зараховувати своїх дітей в школи з використанням відповідної мови меншин як мови навчання (освіта мовами меншин або двомовна освіта) або, якщо це прийнятніше, у школах, де ця мова викладається лише в якості предмета. Декілька національних меншин (болгарська, німецька, угорська, польська, румунська та російська) зацікавлені у навчанні цими мовами в місцевих осередках, а також у викладанні їх як предмета, залежно від становища певної мови у конкретному місці. Отже, українські органи влади повинні розробити всебічну політику щодо навчання мовами меншин та викладання цих мов як предмету та визначити для кожної мови індивідуальний "модельний мікс" (частка між освітою мовою меншини⁶ та викладання мови меншини як предмету⁷).

19. Що стосується організації освіти мовами меншин, то з боку органів влади зберігається пасивне ставлення. На їхню думку, наявність такої пропозиції є лише відображенням попиту з боку батьків або учнів і не вимагає від органів влади конкретних дій. Такий пасивний підхід є проблематичним з точки зору виконання Хартії, яка вимагає від влади вжиття проактивних заходів. Експертний комітет підкреслює, що зобов'язання, взяті на себе Україною в галузі освіти, вимагають від влади забезпечення доступу до освіти мовами меншин на різних рівнях освіти. Це передбачає, що пропозиція в галузі освіти має випереджати попит, тобто освіта повинна бути організована (зокрема, підготовка викладачів, відбір шкіл, випуск підручників, фінансування), перш ніж батьки або учні звернуться до органів влади. Така пропозиція також повинна забезпечити безперервність від дошкільної до середньої та вищої освіти, включаючи професійно-технічну освіту у відповідних географічних районах.

⁵ Див., наприклад, 1-у доповідь Експертного комітету щодо Румунії, пункт 29, 1-у доповідь Експертного комітету щодо Польщі, пункт 24.

⁶ Стаття 8, пункт 1.ai, ii; bi, ii; ci, ii; di, ii; eiii

⁷ Стаття 8, пункт 1.biii; ciii; diii; eiii

Крім того, досі бракує наглядових органів, які контролюватимуть якість навчання мовами меншин.

20. Крім того, Експертний комітет вважає, що необхідно підвищити обізнаність про переваги багатомовності та можливості отримання освіти мовами меншин. Можна передбачити, наприклад, щоб місцеві органи влади в районах традиційних мов регулярно інформували батьків новонароджених про переваги раннього вивчення мови для розвитку дитини та про місцеві школи, у яких викладається ця мова меншини та/або викладання ведеться цією мовою меншини.⁸ Загалом, українська влада повинна заохочувати батьків та учнів скористатися з освітньої пропозиції.

Використання регіональних мов або мов меншин судовою владою

21. Що стосується використання мов меншин в органах судової влади, то в судових провадженнях можуть застосовуватися лише мови, яким відповідно до Закону України "Про засади державної мовної політики" надано статус "регіональної мови". Це означає, що відповідні зобов'язання за Хартією не виконуються щодо білоруської, німецької, грецької та молдовської мов, питання про введення яких в якості регіональних мов ще не вирішено.

22. На практиці російська мова, як видається, офіційно використовується у судових органах. Також, очевидно, певною мірою використовуються угорська та румунська мови у Закарпатській та Чернівецькій областях відповідно, в кримінальному та цивільному судочинстві. Білоруська, болгарська, гагаузька, німецька, грецька, польська, словацька мови та ідиш досі не використовуються у судочинстві відповідно до зобов'язань України, передбачених Хартією. В цілому, носіїв мов меншин рідко заохочують (а іноді та зовсім можуть відраджувати) використовувати свою мову в ході судових розглядів. Крім того, у ході візиту до країни Експертний комітет був поінформований суддями, що центральні органи влади не надали достатньої інформації про можливості використання мов меншин відповідно до Хартії.

Використання регіональних мов або мов меншин адміністративними органами

23. Лише російська, угорська та румунська мови (останні дві на місцевому рівні й тільки певною мірою) фактично використовуються місцевими та регіональними органами влади. Болгарська, кримськотатарська (Херсонська область), гагаузька та польська мови представлені в місцевій адміністрації лише символічно. Решта мов меншин фактично не використовується регіональними або місцевими органами влади.

24. Закон України "Про засади державної мовної політики" може сприяти виконанню Україною деяких зобов'язань у сфері адміністративних органів. Однак, до усіх відповідних мов він досі не застосовується. Експертний комітет повторює свою рекомендацію українській владі застосовувати Закон про мови також до білоруської, німецької, грецької та молдовської мов.

25. Експертному комітету відомо про триваючі дискусії щодо внесення змін до чинного законодавства, відповідно до якого порогові значення буде підвищено до 30%. У цьому контексті Експертний комітет знову підкреслює своє зауваження, зроблене під час попередніх моніторингових періодів, про те, що високі відсоткові пороги (20% і більше) для офіційного використання мов меншин в органах місцевої та регіональної адміністрації несумісні з Хартією, оскільки вони позбавляють мови меншин, які не досягають такої частки, права на повний захист відповідно до Хартії.⁹

26. Також необхідно вжити додаткові правові, практичні та фінансові заходи для сприяння публікації регіональною владою своїх офіційних документів відповідними мовами меншин, а також використання регіональними та місцевими органами влади мов меншин під час дискусій на їх зборах. Ці сфери не охоплюються Законом про мови.

27. У деяких муніципалітетах первинний топонім мовою місцевої меншини (наприклад, угорською, румунською) був відновлений і знову став офіційною назвою муніципалітету, використовуваною в писемності мови меншини в поєднанні з транслітерацією кирилицею. Прийняття та використання традиційного топоніма мовою меншини є відносно простим засобом, який, однак, справляє значний позитивний вплив на престиж та інформованість громадськості про мову меншини.

⁸ Див., Наприклад, 1-у доповідь Експертного комітету щодо Сполученого Королівства, пункт 68; 2-у доповідь Експертного комітету щодо Словацької Республіки, пункт 55; 4-у доповідь Експертного комітету щодо Угорщини, пункт 66

⁹ Див., наприклад, 1-у доповідь Експертного комітету щодо Словацької Республіки, ECRML(2007)1, пункти 592-593, 1-у доповідь Експертного комітету щодо Румунії, ECRML(2012)3, пункти 35, 36.

Оскільки вжиті заходи широко практикуються у Європі, Україні слід продовжити відновлення географічних назв мовами меншин, які були змінені в радянський період. Систематична політика в цьому відношенні є актуальною для болгарської, гагаузької, німецької, грецької мов та ідишу.

28. З метою виконання Хартії та національного законодавства, а також для забезпечення ефективного використання мови меншин адміністративними органами та у спілкуванні з ними, українська влада повинна вживати таких організаційних заходів, як призначення державних службовців, які володіють мовою даної меншини, і заходів, що заохочують носіїв мови меншини користуватися можливістю використання цієї мови під час спілкування з органами влади. Заходи заохочення особливо необхідні в тих випадках, коли носії мови меншин не звикли використовувати свою мову у спілкуванні з органами влади. Завдяки таким заходам можна було б уникнути того, щоб носії мови вважали, що їх будуть сприймати як "порушників спокою". Тому українській владі слід вжити попереджувальних заходів для заохочення використання мов меншин в органах адміністрації, зокрема шляхом полегшення доступу до офіційних документів мовами меншин і забезпечення того, щоб на вивісках на адміністративних будівлях, а також на дверних табличках, використовуваних в адміністративних приміщеннях, також були написи відповідними мовами меншин.

Використання регіональних мов або мов меншин у засобах масової інформації

29. В Україні діє мережа регіональних організацій суспільного телерадіомовлення, у яких працюють редакції використовуваних в регіоні мов меншин. Наприклад, Закарпатська обласна державна телерадіокомпанія має редакції угорською, румунською, німецькою, словацькою, русинською, ромською та російською мовами. В ході візиту Експертний комітет провів зустрічі з представниками цього мовника, які висловили свою стурбованість у зв'язку з планами реструктуризації мережі суспільного телерадіомовлення з можливими негативними наслідками для програм мовами меншин. З огляду на те, що українська мережа регіонального мовлення мовами меншин є передовою практикою в Європі, українській владі пропонується зберегти це регіональне мовлення та продовжувати його розвиток відповідно до зобов'язань, передбачених Хартією.

30. За останні роки тривалість суспільного мовлення мовами меншин у деяких випадках була збільшена (наприклад, суспільне телебачення та радіо румунською та словацькою мовами, суспільне телебачення угорською мовою), в інших же випадках вона була скорочена. Однак навіть для мов, що користуються розширеним мовленням, щоденна або щотижнева тривалість цих програм залишається занадто короткою для того, щоб надати носіям цих мов можливість перегляду новин та розважальних програм у повному обсязі. Це обмежує вплив таких програм на популяризацію відповідних мов меншин. Необхідно збільшити тривалість існуючих радіо- та телевізійних програм і вжити заходів для того, щоб мовні компанії також пропонували програми деякими мовами в інших регіонах.

31. Угорська та російська мови використовуються приватними радіо- та телевізійними компаніями. Деякі інші мови меншин (польська, румунська та словацька) використовуються лише на приватному радіо. Владі України необхідно стимулювати приватні радіо- та телемовні компанії, з метою сприяння розвитку приватного радіо- та телемовлення білоруською, болгарською, гагаузькою, німецькою та грецькою мовами, а також запустити приватне телевізійне мовлення польською, румунською та словацькою мовами.

32. Газети видаються болгарською, угорською, молдовською, польською, румунською та російською мовами. Україна повинна також вжити заходів зі сприяння створенню принаймні однієї щоденної або щотижневої газети білоруською, гагаузькою, німецькою, грецькою та словацькою мовами.

Використання регіональних мов або мов меншин у сфері культурної діяльності та засобів її здійснення

33. Українська влада підтримує численні культурні заходи, пов'язані з мовами меншин, особливо заходи та публікації. Однак, стосовно кількох мов необхідно диверсифікувати ці культурні заходи та використовувати мови меншин у різних сферах (театр, кіно, нові технології). Крім того, для забезпечення створення та функціонування таких об'єктів, як культурні центри, органам влади слід запровадити довгострокові субсидії.

Використання регіональних мов або мов меншин у соціальному та економічному житті

34. У зв'язку з дуже обмеженою інформацією, наданою українською владою, Експертний комітет змушений зробити висновок, що в економічному житті використовуються лише російська та угорська мови. Однак використання польської, румунської та словацької мов у транскордонних економічних відносинах з сусідніми державами, а також з Німеччиною в цілому є реалістичним і має активно заохочуватися українською владою.

Використання регіональних мов або мов меншин у транскордонних обмінах

35. Україна використовує транскордонне співробітництво як засіб підтримки популяризації мов меншин, особливо у сфері освіти (наприклад, щодо гагаузької мови). Що стосується деяких мов, таких як ромська та ідиш, таку співпрацю все ж можна було б активізувати з метою створення синергії в популяризації мов.

1.2 Становище окремих регіональних мов або мов меншин в Україні

36. **Білоруську** мову можна вивчати в університеті, але навчання білоруською мовою або її викладання на усіх інших рівнях освіти відсутнє. Курсів підготовки вчителів білоруської мови не існує. Щобільше, історія та культура, пов'язані з білоруською мовою в Україні, досі не викладаються. Білоруська мова не використовується ні адміністративними органами, ні у судочинстві. Програми на суспільному або приватному радіо та телебаченні білоруською мовою в Україні не транслюються. У цьому відношенні носії білоруської мови залежать від трансляцій, що надходять з території Республіки Білорусь. Відсутні також газети білоруською мовою. Пропозицію слід розширити за межі сфери видавничої діяльності та проведення заходів. Загалом, очевидно, що Україні потрібно розробити та впровадити структуровану політику щодо застосування Хартії до білоруської мови.

37. Присутність **болгарської** мови у початковій та середній освіті залишається відносно доброю. Навчально-методичні матеріали є для 1-11 класів шкіл. Однак болгарська мова не викладається у дошкільних та професійно-технічних закладах освіти, а також в рамках навчання дорослих і безперервного навчання. Болгарська мова була запроваджена в якості регіональної мови на рівні районів та міст у Кіровоградській та Одеській областях. Однак у судочинстві болгарська мова не використовується. У місцевих адміністраціях її використання є чисто символічним (назви районних і місцевих рад). Суспільні регіональні телеканали та радіостанції транслюють програми болгарською мовою, але приватні трансляції відсутні. Видаються щотижневі газети болгарською мовою. Культурну діяльність з використанням болгарської мови слід розширити за межі сфери видавничої справи та проведення заходів.

38. Незважаючи на те, що українська влада мала змогу вживати заходів щодо **кримськотатарської** мови лише в районах за межами Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, деякі позитивні зрушення мали місце. Викладання кримськотатарської мови здійснюється у системі дошкільної, початкової та середньої освіти у Генічеському районі (Херсонська область) та у Мелітополі (середня освіта). Проте мережа закладів освіти, в яких викладається кримськотатарська мова, потребує розширення. Особлива потреба виникає стосовно переміщених осіб з кримськотатарської національної меншини, оскільки у районах, де вони зараз мешкають, необхідна освітня інфраструктура. Запроваджено нові навчально-методичні матеріали з кримськотатарської мови для 1-11 класів шкіл. Крім того, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка ведеться підготовка за новою спеціальністю "Кримськотатарська мова, література та переклад". Забезпечується як базова підготовка, так і підвищення кваліфікації викладачів кримськотатарської мови. Кримськотатарська мова була введена в якості регіональної мови на рівні сіл у Херсонській області. Однак ще не зрозуміло, якою мірою кримськотатарська мова використовується суспільними та приватними мовниками, ЗМІ, газетами та у культурній діяльності.

39. Нові навчально-методичні матеріали видано **гагаузькою** мовою. Ця мова викладається як предмет у закладах початкової та середньої освіти в Одеській області. Становище гагаузької мови у початковій освіті за проаналізований період поліпшилося, хоча кількість годин її викладання на тиждень залишається надто низькою. Досягнуто також певного прогресу у сфері підготовки вчителів. Однак зберігається необхідність забезпечення освіти гагаузькою мовою у дошкільній та професійно-технічній освіті з достатньою кількістю навчальних годин. Більш того, історія гагаузької меншини поки не викладається. Хоча гагаузька мова була введена як регіональна мова на районному рівні в Одеській області, у судовій системі вона відсутня.

У місцевих адміністраціях використання гагаузької мови є чисто символічним (назви районних і місцевих рад). Гагаузька мова певною мірою присутня на суспільному радіо та телебаченні. Щоденні або щотижневі газети гагаузькою мовою не видаються. Використання гагаузької мови в культурному житті багато в чому обмежено фестивалями й тому має бути диверсифіковане. В економічному житті гагаузька мова не використовується. Сприяння розвитку гагаузької мови в Україні може виграти від розширення відповідних транскордонних обмінів з Республікою Молдова.

40. **Німецька** мова викладається лише як іноземна у закладах початкової та середньої освіти. Необхідно доповнити викладання німецької мови пропозицією двомовної освіти на місцевому рівні, розширити дошкільну освіту німецькою мовою за рамки існуючої пропозиції (один дитячий садок), та запровадити викладання німецької мови у професійно-технічній освіті. Більш того, історія німецької меншини поки не викладається. Німецьку мову ще потрібно запровадити як регіональну мову у відповідних населених пунктах Закарпатської та Одеської областей. Потрібно вжити заходів для заохочення вживання німецької мови у судах. Тривалість програм німецькою мовою на громадському радіо та телебаченні на Закарпатті скоротилася. З метою популяризації німецької мови в засобах масової інформації, Україна також повинна розпочати суспільне мовлення достатньої тривалості за межами Закарпаття, сприяти розвитку приватного теле- та радіомовлення та підтримати створення газети, що виходитиме принаймні щотижня. Багато культурних заходів організовуються німецькою мовою, а транскордонний обмін використовується для популяризації мови.

41. Використання **грецької** мови у дошкільній освіті за аналізований період дещо поліпшилося, однак його слід розширити (дві групи в Маріуполі). Поліпшилася ситуація у сфері початкової та середньої освіти, де грецька мова викладається як предмет. Хоча в системі середньої освіти грецьку мову вивчають відносно багато учнів, викладання грецької в системі професійно-технічної освіти ще належить розпочати. Видано навчально-методичні матеріали з історії грецької меншини, а грецька мова продовжує викладатися в університеті. У судочинстві грецька мова не використовується. Інформація про використання грецької мови в органах адміністрації відсутня. Незрозуміло також, чи використовується ще грецька мова на телебаченні, радіо та у друкованих ЗМІ. Для грецької меншини організовано певну кількість культурних заходів, але не зрозуміло, наскільки під час цих заходів використовувалася грецька мова.

42. Викладання **угорською** мовою продовжується у закладах дошкільної, початкової та середньої освіти на Закарпатті. У дошкільній освіті кількість дітей, що навчаються угорською мовою, зросла. Однак кількість учнів, що навчаються угорською мовою у закладах середньої освіти, значно зменшилась. Угорська мова досі не використовується у професійно-технічній освіті, незважаючи на прохання угорської меншини. Угорська мова має статус "регіональної мови" на районному та міському рівнях на Закарпатті. Однак адміністративний поділ угромовного регіону на чотири райони утруднює ефективне використання угорської мови адміністративними органами. На практиці угорська мова використовується усно місцевими органами влади в районах з високим відсотком угорців, в той час, як письмове використання угорської мови (в тому числі на бланках і в документах) практично відсутнє. Більш того, усне та письмове використання угорської мови регіональними органами влади все ще має бути запроваджене. Використання угорських географічних назв обмежується деякими показниками географічних назв і має бути розширене до прийняття усіх відповідних топографічних назв і їх використання на відповідних показниках. Угорська мова деякою мірою використовується у судах, у тому числі суддями у письмових документах (наприклад, у судових рішеннях), але іноді до угорських громадян звертаються з вимогою перекласти судові документи за їх рахунок на українську мову. У засобах масової інформації тривалість програм угорською мовою була значно збільшена на суспільному телебаченні, але майже не змінилася на суспільному радіо. Крім того, передачі угорською мовою транслюються приватною радіопрограмою і приватним телеканалом. Є також газети, що виходять угорською мовою. Багато культурних заходів організовуються угорською мовою, але сфери її застосування можуть бути більш різноманітними (наприклад, театр, кіно, нові технології).

43. Навчання **молдовською** мовою, а також викладання молдовської як предмета, добре розвинене у закладах дошкільної, початкової та середньої освіти. З іншого боку, молдовська мова не викладається в системі професійно-технічної освіти та досі не використовується в судах. В адміністративних органах молдовська мова використовується тільки певною мірою на місцевому рівні. Молдовська мова присутня на суспільному телебаченні та радіо, а також у пресі. З метою просування молдовської мови було організовано лише декілька культурних заходів.

44. **Польська** мова використовується як мова навчання у дошкільній, початковій і середній освіті. З огляду на існуючу безперервність від дошкільної до середньої освіти, освіта польською мовою також має бути забезпечена у закладах професійно-технічної освіти. За аналізований період покращилося забезпечення базової підготовки та підвищення кваліфікації вчителів польської мови. Хоча польська мова є регіональною мовою на рівні сіл у Чернівецькій області, у судочинстві вона не використовується. Інформація про використання польської мови місцевими й регіональними

органами влади відсутня. Суспільне телебачення та радіо транслюють програми польською мовою. Крім того, польською мовою видаються газети. Було організовано багато культурних заходів з використанням польської мови.

45. Українською владою створено навчально-методичні матеріали **ромською** мовою для першого та другого класів шкіл. Однак, Україна ще має запровадити викладання ромської мови на усіх відповідних рівнях освіти. Що стосується ЗМІ, телевізійна компанія на Закарпатті пропонує щотижневу телевізійну програму ромською мовою, в якій висвітлюються питання культури, музики та соціальні проблеми. Існує потреба у розширенні та посиленні радіо- та телевізійних передач ромською мовою. Оскільки ромська мова не використовується у жодній іншій сфері суспільного життя, Україна має прийняти структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань стосовно ромської мови у співпраці з її носіями. Наприклад, необхідно вжити заходів з підтримки присутності ромської мови у культурному житті та сприяння транснаціональним обмінам у сферах, охоплених Хартією, для цієї мови.

46. Освіта **румунською** мовою та викладання румунської мови як предмета, за винятком закладів професійно-технічної освіти, продовжують здійснюватися у Закарпатській та Чернівецькій областях. Кількість дітей, які отримують дошкільну освіту румунською мовою, є більшою, ніж у попередньому моніторинговому періоді. Однак кількість учнів, які отримують середню освіту румунською мовою, значно скоротилася. Як вчителі, які викладають румунську мову як предмет, так і ті, хто викладає різні предмети румунською мовою, можуть отримати базову підготовку та пройти підвищення кваліфікації в Україні. Румунська мова є регіональною мовою на рівні районів та сіл у Закарпатській та Чернівецькій областях. У Чернівецькій області румунська мова певною мірою використовується у кримінальному та цивільному судочинстві. Румунська також використовується деякими місцевими органами влади на Закарпатті в офіційних документах та на засіданнях рад. У районі Новоселиці/Noia Suliița румунська мова використовується в усному та письмовому спілкуванні з населенням, на вивісках у будівлях місцевих органів влади, шкіл, медичних та культурних установ, в офіційних журналах та на засіданнях місцевих рад. Однак в цілому використання румунської мови в судах та адміністративних органах залишається епізодичним та недостатнім з огляду на кількість носіїв румунської мови; необхідний більш структурований підхід до сприяння її розвитку. У засобах масової інформації за останні кілька років було збільшено тривалість суспільних теле- і радіопрограм румунською мовою на Закарпатті. З урахуванням чисельності носіїв румунської мови, ця пропозиція потребує подальшого розширення. Це стосується і приватного радіомовлення румунською, яке досі є дуже обмеженим. Крім того, необхідно започаткувати приватне телевізійне мовлення румунською мовою. Пропозиція культурної діяльності румунською мовою залишається доброю.

47. Україна виконала більшість своїх зобов'язань відповідно до Хартії щодо російської мови. Російська мова використовується як засіб навчання на всіх рівнях освіти. Російська мова є єдиною мовою, що охоплюються Хартією, яка використовується в системі професійно-технічної освіти. Крім того, російська мова отримала статус регіональної мови та фактично використовується адміністративними та судовими органами, наприклад, на офіційних бланках і в оголошеннях. Як зазначав Експертний комітет у попередніх доповідях про оцінку, високий рівень дотримання Україною своїх зобов'язань за Хартією щодо російської мови частково є результатом того, що ратифікація для російської мови не відображає належним чином міцну соціолінгвістичну позицію цієї мови в Україні.

48. Хоча у Законі України "Про засади державної мовної політики" міститься посилання на **русинську** мову, українська влада досі однозначно не ставиться до русинської мови як до самостійної. Суспільна телевізійна компанія на Закарпатті транслює щотижневу телепередачу русинською мовою. Існують організації, які пропонують курси русинської мови поза державною системою освіти. Русинська мова також використовується в культурній діяльності. Необхідно розробити структуровану політику популяризації русинської мови, оскільки в цей час русинська мова у більшості сфер суспільного життя відсутня.

49. У розглянутий період становище словацької мови поліпшилося в освіті, адміністрації та засобах масової інформації. Наприклад, словацьку мову було введено в систему дошкільної освіти. Викладання словацькою також здійснюється у закладах початкової та середньої освіти, але у професійно-технічній освіті воно ще відсутнє. Крім того, словацька мова отримала статус регіональної мови у двох селах на Закарпатті. Як і раніше, потрібні особливі зусилля для заохочення фактичного використання словацької мови регіональними та місцевими органами влади, а також в суді, та сприяння такому використанню. В останні роки тривалість суспільних радіо- та телевізійних програм словацькою мовою була збільшена. Існує також приватне радіомовлення словацькою мовою. Проте приватне телевізійне мовлення цієї мовою ще не почалося. Крім того, словацькою досі не видано жодної газети. Влада підтримує культурну діяльність та засоби її здійснення словацькою мовою.

50. Мова **ідиш** використовується в одній дошкільній групі й викладається на університетському рівні у Києві. За підтримки української влади видано словник ідишу. Організовано кілька культурних заходів з використанням ідишу. Окрім вищезазначених, ідиш не використовується у жодних інших сферах суспільного життя (судові та адміністративні органи, засоби масової інформації, економічне та соціальне життя, транскордонне співробітництво) і знаходиться в особливо хиткому становищі. На такому тлі українська влада має розробити гнучкі та інноваційні заходи для фактичного застосування зобов'язань Хартії щодо ідишу. Наприклад, такі заходи могли б включати створення одного центрального навчального закладу з викладанням мовою ідиш. Застосування Хартії до ідишу також могло б виграти від співпраці з іншими державами, де ця мова популяризується відповідно до Хартії. Носії ідишу в Україні могли б скористатися з вже існуючої інфраструктури розвитку цієї мови у засобах масової інформації, освіти чи культурі за кордоном, за умови необхідної її адаптації. У випадках, коли інші держави перебувають у процесі створення нової інфраструктури для ідишу, такі заходи можуть бути реалізовані спільно.

51. Експертний комітет не в змозі здійснювати моніторинг застосування Хартії стосовно караїмської та кримчакської мов (див. стр. 6, пункт 6 вище).

Частина 2 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин та рекомендації

2.1 Білоруська мова

2.1.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку білоруської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно білоруської мови ¹⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії						
(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання білоруської мови як засобу відображення культурного багатства;	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку білоруської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток білоруської мови				=	
7.1.d	сприяння використанню білоруської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, та/або заохочення такого використання				=	
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують білоруську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення білоруської мови на всіх відповідних рівнях				=	
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють білоруською мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі білоруської мови в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються білоруської мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання білоруської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо білоруської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо білоруської мови до їхніх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажання групи населення, яка користується білоруською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються білоруської мови 		=			
Частина III Хартії						
(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти білоруською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти білоруською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	

¹⁰ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірного управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно білоруської¹⁰ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти білоруською мовою, суттєвої частини початкової освіти білоруською мовою або викладання білоруської мови як складову частину навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти білоруською мовою, суттєвої частини середньої освіти білоруською мовою або викладання білоруської мови як складову частину навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти білоруською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти білоруською мовою або викладання білоруської мови як складову частину навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти білоруською мовою, або можливості вивчення білоруської мови окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування білоруської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання				✓	
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є білоруська мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів білоруської мови та білоруською мовою				✓	
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання білоруської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких білоруська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання білоруською мовою чи вивчення білоруської на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані білоруською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб				=	
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів білоруською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів білоруською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані білоруською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених білоруською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що вживають білоруську мову				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання білоруської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади				=	
10.2.c	Оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також білоруською мовою				=	
10.2.d	Оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також білоруською мовою				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно білоруської ¹⁰ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.e	використання органами регіональної влади білоруської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.f	використання органами місцевої влади білоруської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей білоруською мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють білоруською мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми білоруською мовою				✓	
11.1.b.ii	заохочувати трансляцію радіопрограм білоруською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.c.ii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм білоруською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів білоруською мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення та/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали білоруською мовою, та/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню				=	
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують білоруську мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються білоруською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються білоруською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації білоруською мовою 	↑				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають білоруську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів білоруською мовою	=				
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються білоруською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування		↑			
12.1.c	сприяти доступу білоруською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про Білоруську мову культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають білоруську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні		=			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються білоруською мовою, та/або сприяти створенню такого органу		↑			
12.2	Стосовно територій, на яких білоруська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати та/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням білоруської мови				=	
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном білоруській мові, а також культурі, яку вона відображає				✓	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно білоруської ¹⁰ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання білоруської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання білоруської мови в економічній або соціальній діяльності					=
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких білоруська мова використовується у такій самій або схожій формі, або у разі необхідності докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, що вживають білоруську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах білоруської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких білоруська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

52. Стосовно освіти, білоруську мову можна вивчати в університеті, але навчання білоруською мовою або її викладання на усіх інших рівнях освіти відсутнє. Курсів підготовки вчителів білоруської мови не існує. Як було встановлено Експертним комітетом в ході оцінювання, білоруська мова більше не пропонується в якості предмета у системі освіти для дорослих (Стаття 8 (1) fiii). Крім того, Експертний комітет зміг отримати роз'яснення про те, що історія та культура, пов'язані з білоруською мовою, не викладаються у рамках звичайної освіти (Стаття 8 (1) g).

53. Як і у минулому моніторинговому періоді, білоруська мова не використовується адміністративними органами чи у судочинстві. Державні або приватні радіо- або телепередачі білоруською мовою в Україні не транслюються. У цьому відношенні носії білоруської мови залежать від трансляцій, що надходять з території Республіки Білорусь. Відсутні також газети білоруською мовою. Однак, Україна гарантує прямий прийом трансляцій з території Республіки Білорусь (Стаття 11 (2)).

54. Що стосується культури, то у третій періодичній доповіді України йдеться про діяльність, здійснювану на регіональному рівні з метою сприяння доступу до творів, створених білоруською мовою, і з цієї причини стаття 12 (1) b в цей час вважається виконаною частково. Пропозицію слід розширити за межі сфери видавництва та проведення заходів. В результаті отримання нової інформації, Стаття 12 (1) g тепер є також частково виконаною. У другій доповіді про оцінку стаття 12 (1) f була визнана частково виконаною, однак все ще існує необхідність у наданні довгострокових субсидій носіям білоруської мови для створення або функціонування культурних центрів. Однак, окрім літературних творів необхідно також збирати й інші матеріали. У зовнішній культурній політиці Україна не приділяє уваги білоруській мові та культурі, яку вона відображає (Стаття 12 (3)).

2.1.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку білоруської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.1.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні¹¹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

1. Прийняти для білоруської мови структурний підхід до виконання взятих відповідно до Хартії зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

2. Забезпечити принаймні істотну частину дошкільної освіти білоруською мовою та викладання білоруської мови у початковій та середній школі, а також у системі професійно-технічної освіти.
3. Розробити послідовну стратегію підготовки та підвищення кваліфікації викладачів білоруської мови та забезпечити наявність навчально-методичних матеріалів для освіти білоруською мовою.
4. Заохочувати пропонування білоруської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання.
5. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є білоруська мова.
6. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання білоруської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки.

Судова влада

7. Заохочувати практичне використання білоруської мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
8. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів білоруською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

9. Застосувати Закон України "Про засади державної мовної політики" до білоруської мови та вжити конкретних заходів щодо стимулювання використання носіями білоруської мови своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.

¹¹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

10. Заохочувати використання білоруської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
11. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів білоруською мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів.

Засоби масової інформації

12. Передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми білоруською мовою, у тому числі для дітей.
13. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм білоруською мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
14. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів білоруською мовою.
15. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують білоруську мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

16. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності білоруською мовою.
17. Надавати довгострокові субсидії носіям білоруської мови для створення або функціонування культурних центрів.
18. Сприяти доступу білоруською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування.
19. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються білоруською мовою, та/або сприяти створенню такого органу.

2.2 Болгарська мова

2.2.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку болгарської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно болгарської мови ¹²	Виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії (Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання болгарської мови як засобу відображення культурного багатства;	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку болгарської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток болгарської мови		=			
7.1.d	сприяння використанню болгарської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, та/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують болгарську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення болгарської мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють болгарською мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі болгарської мови в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються болгарської мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання болгарської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо болгарської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо болгарської мови до їхніх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується болгарською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються болгарської мови 		=			
Частина III Хартії (Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти болгарською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти болгарською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	

¹² З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно болгарської¹² мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти болгарською мовою, суттєвої частини початкової освіти болгарською мовою або викладання болгарської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти болгарською мовою, суттєвої частини середньої освіти болгарською мовою або викладання болгарської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти болгарською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти болгарською мовою або викладання болгарської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти болгарською мовою, або можливості вивчення болгарської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування болгарської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є болгарська мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів болгарської мови та болгарською мовою		=			
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання болгарської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких болгарська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання болгарською мовою чи вивчення болгарської на всіх відповідних рівнях освіти	=				
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані болгарською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб			↗		
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів болгарською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів болгарською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані болгарською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених болгарською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються болгарською мовою				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання болгарської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади			↗		
10.2.c	Оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також болгарською мовою				=	
10.2.d	Оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також болгарською мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади болгарської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно болгарської ¹² мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади болгарської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей болгарською мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють болгарською мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми болгарською мовою		=			
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм болгарською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм болгарською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів болгарською мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення та/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали болгарською мовою, та/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню	↗				
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують болгарську мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються болгарською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються болгарською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації болгарською мовою 	↗				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають болгарську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів болгарською мовою		↙			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються болгарською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу болгарською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про болгарську мову та культуру й використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають болгарську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні		=			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються болгарською мовою, та/або сприяти створенню такого органу		↗			
12.2	стосовно територій, на яких болгарська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати та/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням болгарської мови				=	
12.3	пріділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном болгарській мові, а також культурі, яку вона відображає				=	
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання болгарської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання болгарської мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно болгарської ¹² мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких болгарська мова використовується у такій самій або схожій формі, або у разі необхідності докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, що вживають болгарську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах болгарської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких болгарська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво		↑			

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

55. Присутність болгарської мови у початковій та середній освіті залишається відносно гарною, але існує потреба в розширенні пропозиції викладання болгарською мовою та викладання болгарської мови як предмета у муніципалітетах районів поселення болгар, де пропозиції щодо освіти відсутні. Необхідно також посилити пропозицію підготовки викладачів. Навчально-методичні матеріали є для 1-11 класів шкіл. Однак болгарська мова не викладається у дошкільних та професійно-технічних закладах освіти, а також в рамках навчання дорослих і безперервного навчання. У світлі інформації, отриманої протягом третього моніторингового періоду, Комітету експертів досі незрозуміло, чи забезпечується викладання історії та культури болгарської меншини як учням, які належать до болгарської меншини, так і учням, які належать до більшості населення в районах, де використовується болгарська мова (Стаття 8 (1) г). Тому Експертний комітет має зробити висновок про те, що це зобов'язання не виконано.

56. Болгарська мова була запроваджена в якості регіональної мови на рівні районів та міст у Кіровоградській та Одеській областях. В результаті, стаття 10 (2) а, а також статті 9 (1) aiii, biii та ciii на цей час вважаються формально виконаними. Однак у судовинстві болгарська мова не використовується. У місцевих адміністраціях її використання є чисто символічним (назви районних і місцевих рад).

57. Державні регіональні телевізійні канали та радіостанції здійснюють мовлення болгарською мовою, але ця пропозиція досить обмежена, і необхідно збільшити кількість програм, що транслюються болгарською мовою. Приватними каналами передачі не транслюються. Що стосується засобів масової інформації, то Комітет експертів наразі отримав інформацію про те, що щотижневі газети видаються болгарською мовою (Стаття 11 (1) eii)

58. Що стосується культурної діяльності болгарською мовою, то низка заходів, головним чином у сфері видавничої справи та проведення заходів, підтримується українським урядом. Стаття 12 (1) f була визнана частково виконаною, однак все ще існує необхідність у наданні довгострокових субсидій носіям болгарської мови для створення або функціонування культурних центрів. Окрім того, в результаті отримання нової інформації, Стаття 12 (1) g тепер вважається частково виконаною. Однак, окрім літературних творів необхідно також збирати й інші матеріали. У зовнішній культурній політиці Україна не приділяє уваги болгарській мові та культурі, яку вона відображає (Стаття 12 (3)).

2.2.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку болгарської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.2.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні¹³ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для болгарської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Забезпечити принаймні істотну частину дошкільної освіти болгарською мовою, а також викладання болгарської мови та болгарською мовою у закладах професійно-технічної освіти.
- c. Розширити викладання болгарською мовою та її вивчення у закладах початкової та середньої освіти.
- d. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є болгарська мова.
- e. Забезпечити базову підготовку викладачів, здатних викладати предмети болгарською мовою, та забезпечити наявність методичних матеріалів для навчання болгарською мовою на всіх рівнях освіти.
- f. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання болгарської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.

Судова влада

- g. Заохочувати практичне використання болгарської мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- h. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів болгарською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- i. Вжити конкретних заходів для заохочення носіїв болгарської мови до використання своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- j. Заохочувати використання болгарської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.

¹³ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- k. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів болгарською мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів в Одеській області.

Засоби масової інформації

- l. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм болгарською мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми болгарською мовою для дітей.
- m. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм болгарською мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- n. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів болгарською мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- o. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують болгарську мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- p. Надавати довгострокові субсидії носіям болгарської мови для створення або функціонування культурних центрів та інших засобів здійснення культурної діяльності з використанням цієї мови.
- q. Сприяти доступу болгарською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування.
- r. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються болгарською мовою, та/або сприяти створенню такого органу.
- s. Передбачити відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення для популяризації болгарської мови на територіях, на яких ця мова традиційно не використовується.

Транскордонні обміни

- t. В інтересах болгарської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких використовується ця мова, та/або розвивати таке співробітництво.

2.3 Кримськотатарська мова

2.3.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку кримськотатарської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно кримськотатарської мови ¹⁴	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	Визнання кримськотатарської мови як засобу відображення культурного багатства;	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку кримськотатарської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток кримськотатарської мови					=
7.1.d	сприяння використанню кримськотатарської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, та/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують кримськотатарську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення кримськотатарської мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють кримськотатарською мовою, можливостей вивчати її	=				
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі кримськотатарської мови в університетах чи аналогічних установах	=				
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються кримськотатарської мови					=
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання кримськотатарської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо кримськотатарської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо кримськотатарської мови до їхніх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується кримськотатарською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються кримськотатарської мови 					=
Частина III Хартії <i>(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)</i>						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти кримськотатарською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти кримськотатарською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			

¹⁴ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України стосовно кримськотатарської мови¹⁴					
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти кримськотатарською мовою, суттєвої частини початкової освіти кримськотатарською мовою або викладання кримськотатарської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти кримськотатарською мовою, суттєвої частини середньої освіти кримськотатарською мовою або викладання кримськотатарської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти кримськотатарською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти кримськотатарською мовою або викладання кримськотатарської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти кримськотатарською мовою, або можливості вивчення кримськотатарської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування кримськотатарської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання		↑			
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є кримськотатарська мова					=
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів кримськотатарської мови та болгарською мовою	↑				
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання кримськотатарської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких кримськотатарська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання кримськотатарською мовою чи вивчення кримськотатарської на всіх відповідних рівнях освіти		=			
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані кримськотатарською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб			↑		
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів кримськотатарською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↑		
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів кримськотатарською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↑		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані кримськотатарською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених кримськотатарською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що вживають кримськотатарську мову		=			
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання кримськотатарської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади			↑		
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також кримськотатарською мовою				✓	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також кримськотатарською мовою				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно кримськотатарської мови ¹⁴	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.e	використання органами регіональної влади кримськотатарської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.f	використання органами місцевої влади кримськотатарської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей кримськотатарською мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють кримськотатарською мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми кримськотатарською мовою					✓
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм кримськотатарською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;					✓
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм кримськотатарською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;					✓
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів кримськотатарською мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення та/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали кримськотатарською мовою, та/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню					✓
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують кримськотатарську мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються кримськотатарською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються кримськотатарською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації кримськотатарською мовою 	↗				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають кримськотатарську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів кримськотатарською мовою	=				
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються кримськотатарською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу кримськотатарською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про кримськотатарську мову та культуру й використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають кримськотатарську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні		=			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються кримськотатарською мовою, та/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких кримськотатарська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати та/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням кримськотатарської мови	=				
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном кримськотатарській мові, а також культурі, яку вона відображає		=			

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України стосовно кримськотатарської мови¹⁴					
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання кримськотатарської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання кримськотатарської мови в економічній або соціальній діяльності					=
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких кримськотатарська мова використовується у такій самій або схожій формі, або у разі необхідності докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, що вживають кримськотатарську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання		=			
14.b	в інтересах кримськотатарської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких кримськотатарська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво					=

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

59. Експертний комітет не в змозі оцінити застосування Хартії до кримськотатарської мови в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі. Поза межами цих територій відбулися деякі позитивні зрушення. Викладання кримськотатарської мови здійснюється у системі дошкільної, початкової та середньої освіти у Генічеському районі (Херсонська область) та у Мелітополі (середня освіта). Однак мережа закладів освіти, у яких викладають кримськотатарську мову, потребує розширення, зокрема, в районах, де знайшли притулок переміщені особи з-поміж представників кримськотатарської спільноти. Що стосується інших областей, то зобов'язання України щодо освіти дорослих (стаття 8 (1) fiii) в цей час виконано частково, а зобов'язання щодо базової та подальшої підготовки вчителів (стаття 8 (1) h) виконано.

Крім того, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка запроваджено нову спеціальність "Кримськотатарська мова, література та переклад". Забезпечується як базова підготовка, так і підвищення кваліфікації викладачів кримськотатарської мови.

60. Кримськотатарська мова була введена в якості регіональної мови на рівні сіл у Херсонській області. В результаті Стаття 10 (2) g тепер є формально виконаною.

61. Що стосується статей 11 (1) aііі, bіі та сіі, то у зв'язку з пропозицією ЗМІ в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі ці заходи були визнані частково виконаними в попередньому моніторинговому періоді. За нинішніх обставин незрозуміло, наскільки кримськотатарська мова використовується засобами масової інформації. Те саме стосується газет та культурної діяльності. Стаття 12 (1) f була визнана частково виконаною, однак все ще існує необхідність у наданні довгострокових субсидій носіям кримськотатарської мови для створення або функціонування культурних центрів. Стаття 12 (1) g залишається невиконаною. Треба також збирати нелітературні твори, створені кримськотатарською мовою. У зовнішній культурній політиці Україна не приділяє уваги кримськотатарській мові та культурі, яку вона відображає (Стаття 12 (3)).

2.3.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку кримськотатарської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.3.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні¹⁵ залишаються чинними самі по собі.

Освіта

- a. Розширити викладання кримськотатарською мовою та її вивчення у закладах дошкільної та початкової освіти та забезпечити доступність професійно-технічної освіти кримськотатарською мовою.
- b. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є кримськотатарська мова.
- c. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть заходи та прогрес, здійснені в галузі викладання кримськотатарської мови, та складатимуть періодичні доповіді про свої висновки
- d. Забезпечити викладання кримськотатарською мовою чи її вивчення за межами територій, на яких ця мова традиційно використовується.

Судова влада

- e. Заохочувати практичне використання кримськотатарської мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- f. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів кримськотатарською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- g. Вжити конкретних заходів для заохочення носіїв кримськотатарської мови до використання своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- h. Заохочувати використання кримськотатарської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.

Засоби масової інформації

- i. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм кримськотатарською мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми кримськотатарською мовою для дітей.

¹⁵ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- j. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів кримськотатарською мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- k. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують кримськотатарську мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- l. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності кримськотатарською мовою, а також надавати довгострокові субсидії носіям кримськотатарської мови для створення або функціонування культурних центрів.
- m. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються кримськотатарською мовою, та/або сприяти створенню такого органу.

2.4 Гагаузька мова

2.4.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку гагаузької мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно гагаузької мови ¹⁶	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання гагаузької мови як засобу відображення культурного багатства;	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку гагаузької мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток гагаузької мови		=			
7.1.d	сприяння використанню гагаузької мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, та/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують гагаузьку мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення гагаузької мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють гагаузькою мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі гагаузької мови в університетах чи аналогічних установах	↗				
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються гагаузької мови				=	
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання гагаузької мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо гагаузької мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо гагаузької мови до їхніх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується гагаузькою мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються гагаузької мови 		=			
Частина III Хартії <i>(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)</i>						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти гагаузькою мовою або суттєвої частини дошкільної освіти гагаузькою мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	

¹⁶ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України стосовно гагаузької¹⁶ мови					
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти гагаузькою мовою, суттєвої частини початкової освіти гагаузькою мовою або викладання гагаузької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		↗			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти гагаузькою мовою або викладання гагаузької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти гагаузькою мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти гагаузькою мовою або викладання гагаузької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти гагаузькою мовою, або можливості вивчення болгарської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	↗				
8.1.fiii	заохочувати пропонування гагаузької мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання				=	
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є гагаузька мова					=
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів гагаузької мови та гагаузькою мовою		↗			
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання гагаузької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки	↗				
8.2	щодо територій, на яких гагаузька традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання гагаузькою мовою чи вивчення гагаузької на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані гагаузькою мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб			↗		
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів гагаузькою мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів гагаузькою мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані гагаузькою мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених гагаузькою мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що вживають гагаузьку мову				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання гагаузької мови у роботі регіональних або місцевих органів влади			↗		
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також гагаузькою мовою				=	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також гагаузькою мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади гагаузької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно гагаузької ¹⁶ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади гагаузької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей гагаузькою мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють гагаузькою мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми гагаузькою мовою		=			
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм гагаузькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм гагаузькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів гагаузькою мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення та/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали гагаузькою мовою, та/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню				=	
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують гагаузьку мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються гагаузькою мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються гагаузькою мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації гагаузькою мовою 	↗				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають гагаузьку мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів гагаузькою мовою		=			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються гагаузькою мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу гагаузькою мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про гагаузьку мову та культуру й використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують				=	
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають гагаузьку мову, у забезпеченні засобами здійснення культурної діяльності та її плануванні		=			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються гагаузькою мовою, та/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких гагаузька мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати та/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням гагаузької мови				=	
12.3	пріділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном гагаузькій мові, а також культурі, яку вона відображає				=	
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання гагаузької мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання гагаузької мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно гагаузької ¹⁶ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких гагаузька мова використовується у такій самій або схожій формі, або у разі необхідності докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, що вживають гагаузьку мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання				✓	
14.b	в інтересах гагаузької мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких гагаузька мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво				✓	
Загальна кількість зобов'язань:						

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

62. Ця мова викладається як предмет у закладах початкової та середньої освіти у м. Одесі та Одеській області. Ситуація з гагаузькою мовою у початковій освіті за проаналізований період поліпшилася, хоча кількість годин її викладання на тиждень залишається надто низькою. Ситуація у середній освіті також наразі потребує поліпшення, а саме посилення пропозиції освіти з точки зору кількості годин та географічного покриття. Досягнуто прогресу в області підготовки викладачів, в основному в плані підвищення кваліфікації (Стаття 8(1) h). Видано нові навчально-методичні матеріали гагаузькою мовою. Становище гагаузької мови в університетській освіті значно поліпшилося після створення кафедри тюркології в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та спеціальності «Гагаузька мова» (Стаття 8 (1) eiii). Однак необхідність забезпечення освіти гагаузькою мовою у дошкільній та професійно-технічній освіті з достатньою кількістю годин навчання зберігається. Більш того, історія гагаузької меншини поки не викладається. Створено спеціальний механізм з моніторингу прогресу, досягнутого у навчанні гагаузькою мовою (Стаття 8 (1) i).

63. Що стосується Статей 9 і 10, то гагаузька мова була введена в якості регіональної мови на районному рівні в м. Одесі/Одеській області. Однак, оскільки гагаузька мова фактично не використовується ані в судовій системі, ані в адмініструванні, Статті 9 (1) aiii, biii і ciii, а також 10 (2) а виконуються лише формально.

64. Гагаузька мова певною мірою присутня на суспільному радіо та телебаченні, але її пропозиція надто обмежена для того, щоб вважати Статтю 11 (1) а ііі виконаною. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм гагаузькою мовою на суспільному радіо та телебаченні. На приватному радіо та телебаченні програми гагаузькою мовою відсутні. Також відсутні щоденні і щотижневі газети гагаузькою мовою. Використання гагаузької мови в культурному житті багато в чому обмежено фестивалями та має бути диверсифіковане. Стаття 12 (1) f була визнана частково виконаною, однак все ще існує необхідність у наданні довгострокових субсидій носіям гагаузької мови для створення або функціонування культурних центрів. Стаття 12 (1) g залишається невиконаною. Треба також збирати нелітературні твори, створені гагаузькою мовою. У зовнішній культурній політиці Україна не приділяє уваги гагаузькій мові та культурі, яку вона відображає (Стаття 12 (3)). Сприяння розвитку гагаузької мови в Україні може виграти від розширення відповідних транскордонних обмінів з Республікою Молдова.

2.4.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку гагаузької мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.4.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні¹⁷ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для гагаузької мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити пропозицію початкової та середньої освіти гагаузькою мовою та її викладання.
- c. Забезпечити принаймні істотну частину дошкільної освіти гагаузькою мовою.
- d. Активно інформувати учнів та батьків про наявність можливості отримати освіту гагаузькою мовою та заохочувати їх скористатися з такої можливості.
- e. Сприяти пропонуванню гагаузької мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання та/або заохочувати таке пропонування.
- f. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є гагаузька мова.
- g. Забезпечити базову підготовку вчителів гагаузької мови.
- h. Забезпечити, у співпраці з носіями гагаузької мови, викладання гагаузькою мовою чи її вивчення за межами територій, на яких ця мова традиційно використовується.

Судова влада

- i. Заохочувати практичне використання гагаузької мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- j. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів гагаузькою мовою.

¹⁷ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

Адміністративні органи та публічні послуги

- k. Вжити конкретних заходів для заохочення носіїв гагаузької мови до використання своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- l. Заохочувати використання гагаузької мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
- m. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів гагаузькою мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів (наприклад, *Виноградівка/Курчу, Олександрівка/Сатилик-Хачи, Старий Троян/Ескі Троян, Котловина/Балбока*).

Засоби масової інформації

- n. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм гагаузькою мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми гагаузькою мовою для дітей.
- o. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм гагаузькою мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- p. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів гагаузькою мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- q. Сприяти створенню та/або функціонуванню принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали гагаузькою мовою.
- r. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують гагаузьку мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- s. Створювати умови для культурної діяльності, спрямованої на популяризацію гагаузької мови у різних сферах, а також передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення на територіях, на яких ця мова традиційно не використовується.
- t. Надавати довгострокові субсидії носіям гагаузької мови для створення або функціонування культурних центрів та інших засобів здійснення культурної діяльності з використанням цієї мови.
- u. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються гагаузькою мовою, та/або сприяти створенню такого органу.

Транскордонні обміни

- v. Застосовувати угоди з іншими країнами таким чином, щоб сприяти контактам між носіями гагаузької мови у сфері культури, освіти, інформації, професійного навчання та постійної освіти, або укладати такі угоди.
- w. Сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких використовується гагаузька мова, та/або розвивати таке співробітництво.

2.5 Німецька мова

2.5.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку німецької мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно німецької ¹⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії (Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання німецької мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку німецької мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток німецької мови				=	
7.1.d	сприяння використанню німецької мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, та/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують німецьку мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення німецької мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють німецькою мовою, можливостей вивчати її	=				
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі німецької мови в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються німецької мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання німецької мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо німецької мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо німецької мови до їхніх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується німецькою мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються німецької мови 		=			
Частина III Хартії (Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти німецькою мовою або суттєвої частини дошкільної освіти німецькою мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			

¹⁸ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України щодо німецької мови¹⁸					
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти німецькою мовою, суттєвої частини початкової освіти німецькою мовою або викладання німецької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти німецькою мовою, суттєвої частини середньої освіти німецькою мовою або викладання німецької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти німецькою мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти німецькою мовою або викладання німецької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти німецькою мовою, або можливості вивчення німецької мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування німецької мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є німецька мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів німецької мови та німецькою мовою		=			
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання німецької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких німецька традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання німецькою мовою чи вивчення німецької на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані німецькою мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб				=	
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів німецькою мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів німецькою мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані німецькою мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених німецькою мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що вживають німецьку мову				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання німецької мови у роботі регіональних або місцевих органів влади				=	
10.2.c	Оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також німецькою мовою				=	
10.2.d	Оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також німецькою мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади німецької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно німецької ¹⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади німецької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей німецькою мовою		=			
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють німецькою мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми німецькою мовою		=			
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм німецькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм німецькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів німецькою мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення та/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали німецькою мовою, та/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню				=	
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують німецьку мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються німецькою мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються німецькою мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації німецькою мовою 	↗				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають німецьку мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів німецькою мовою		↙			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються німецькою мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу німецькою мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				↙	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про німецьку мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають німецьку мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні	=				
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються німецькою мовою, та/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких німецька мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати та/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням німецької мови				=	
12.3	пріділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном німецькій мові, а також культурі, яку вона відображає					↙
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання німецької мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання німецької мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно німецької ¹⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких німецька мова використовується у такій самій або схожій формі, або у разі необхідності докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, що вживають німецьку мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах німецької мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких німецька мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво					✓

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

65. Що стосується освіти, німецька мова викладається лише як іноземна у закладах початкової та середньої освіти. Необхідно доповнити викладання німецької мови пропозицією двомовної освіти на місцевому рівні, розширити дошкільну освіту німецькою мовою за рамки існуючої пропозиції (один дитячий садок), та запровадити викладання німецької мови у професійно-технічній освіті. Крім того, програма підготовки викладачів повинна також охоплювати підготовку викладачів, здатних викладати німецьку як мову меншини та викладати предмети в рамках двомовної освіти. Щобільше, історія та культура, пов'язані з німецькою мовою в Україні, досі не викладаються.

66. Німецьку мову ще потрібно запровадити як регіональну мову у відповідних населених пунктах Закарпаття та Одеської областей. Потрібно вжити заходів для заохочення вживання німецької мови у судах. Стаття 10 (2) г вважається частково виконаною, але необхідно ще сприяти використанню або прийняттю традиційних та правильних назв топонімів німецькою мовою.

67. Тривалість програм німецькою мовою на громадському радіо та телебаченні на Закарпатті скоротилася. З метою популяризації німецької мови в засобах масової інформації, Україна також повинна розпочати суспільне мовлення достатньої тривалості за межами Закарпаття, сприяти розвитку приватного теле- та радіомовлення та підтримати створення газети, що виходитиме щонайменше щотижня.

68. Що стосується галузі культури, для німецької меншини організовується велика кількість культурних заходів, але лише деякі з них використовують німецьку як мову проведення заходу (Стаття 12 (1) а). Крім того, влада не сприяла доступу німецькою мовою до творів іншими мовами через відсутність допомоги та розвитку для перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування (Стаття 12 (1) с). Отже, зобов'язання вважається не виконаним. Незрозуміло, чи приділяє увагу Україна у зовнішній культурній політиці німецькій мові та культурі, яку вона відображає (Стаття 12 (3)), а також чи популяризується німецька мова в рамках побратимства міст (п. 3 ст. 14 b).

2.5.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку німецької мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.5.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні¹⁹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для німецької мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити пропозицію дошкільної освіти німецькою мовою, забезпечити доступність початкової та середньої освіти німецькою мовою, а також забезпечити викладання німецькою мовою та її вивчення у професійно-технічній освіті, передбачивши при цьому також двомовну освіту.
- c. Активно інформувати учнів про наявність можливості отримати освіту німецькою мовою та заохочувати їх скористатися з такої можливості.
- d. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є німецька мова.
- e. Забезпечити базову та професійну підготовку викладачів німецької мови як мови меншин, та забезпечити наявність методичних матеріалів для навчання німецькою мовою на всіх рівнях освіти.
- f. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання німецької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.

Судова влада

- g. Заохочувати практичне використання німецької мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- h. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів німецькою мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- i. Застосувати Закон України "Про засади державної мовної політики" до німецької мови та вжити конкретних заходів щодо стимулювання використання носіями німецької мови своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- j. Заохочувати використання німецької мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.

¹⁹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- k. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів німецькою мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів у Закарпатській та Одеській областях (наприклад Барбово/Бардхаус, Лалово/Медхендорф, Верхній Коропець/Обершонборн).

Засоби масової інформації

- l. Передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми німецькою мовою, у тому числі для дітей, у тому числі в інших областях, а не лише у Закарпатській.
- m. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм німецькою мовою на суспільному радіо та телебаченні у Закарпатській області.
- n. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм німецькою мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- o. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів німецькою мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- p. Сприяти створенню та/або функціонуванню принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали німецькою мовою.
- q. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують німецьку мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- r. Надавати довгострокові субсидії носіям німецької мови для створення або функціонування культурних центрів та інших засобів здійснення культурної діяльності з використанням цієї мови.
- s. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються німецькою мовою, та/або сприяти створенню такого органу.

2.6 Грецька мова

2.6.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку грецької мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно грецької мови ²⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії (Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання грецької мови як засобу відображення культурного багатства;	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку грецької мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток грецької мови				=	
7.1.d	сприяння використанню грецької мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, та/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	• підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують грецьку мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення грецької мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють грецькою мовою, можливостей вивчати її	=				
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі грецької мови в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються грецької мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання грецької мови	=				
7.3	• поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо грецької мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо грецької мови до їхніх цілей.		=			
7.4	• врахування потреб та побажань групи населення, яка користується грецькою мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються грецької мови		=			
Частина III Хартії (Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти грецькою мовою або суттєвої частини дошкільної освіти грецькою мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		↗			

²⁰ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно грецької²⁰ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти грецькою мовою, суттєвої частини початкової освіти грецькою мовою або викладання грецької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти грецькою мовою, суттєвої частини середньої освіти грецькою мовою або викладання грецької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти грецькою мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти грецькою мовою або викладання грецької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти грецькою мовою, або можливості вивчення грецької мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування грецької мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є грецька мова					=
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів грецької мови та грецькою мовою		=			
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання грецької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких грецька традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання грецькою мовою чи вивчення грецької на всіх відповідних рівнях освіти	=				
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані грецькою мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб				=	
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів грецькою мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів грецькою мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані грецькою мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених грецькою мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що вживають грецьку мову				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання грецької мови у роботі регіональних або місцевих органів влади				=	
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також грецькою мовою				=	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також грецькою мовою				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно грецької ²⁰ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.e	використання органами регіональної влади грецької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.f	використання органами місцевої влади грецької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей грецькою мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють грецькою мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми грецькою мовою					✓
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм грецькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм грецькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів грецькою мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення та/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали грецькою мовою, та/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню				=	
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують грецьку мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються грецькою мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються грецькою мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації грецькою мовою 	↑				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають грецьку мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів грецькою мовою		✓			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються грецькою мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу грецькою мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про грецьку мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають грецьку мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні	=				
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються грецькою мовою, та/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких грецька мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати та/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням грецької мови					✓
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном грецькій мові, а також культурі, яку вона відображає				=	
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання грецької мови	=				

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно грецької ²⁰ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання грецької мови в економічній або соціальній діяльності					
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких грецька мова використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають грецьку мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах грецької мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких грецька мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

69. Протягом аналізованого періоду використання грецької мови у дошкільній освіті дещо поліпшилося, що призвело до часткового виконання Статті 8 (1) аііі. Проте, пропозицію слід розширити відносно поточної пропозиції (дві групи у Маріуполі). Поліпшилася ситуація у сфері початкової та середньої освіти, де грецька мова викладається як предмет, хоча кількість учнів, які вивчають грецьку мову, залишається досить незначною, особливо у початковій школі. Викладання грецької мови у закладах професійно-технічної освіти ще потрібно запроваджувати. З метою зміцнення пропозиції грецької мови в області дошкільної та початкової освіти необхідно підвищити рівень відповідної базової підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. Забезпечено навчально-методичні матеріали з історії грецької меншини, а грецька мова продовжує викладатися в університеті.

70. У судочинстві грецька мова не використовується. Інформація про використання грецької мови в органах адміністрації відсутня.

71. Незрозуміло також, чи використовується ще грецька мова на телебаченні, радіо та у друкованих ЗМІ. Для грецької меншини організовано певну кількість культурних заходів, але не зрозуміло, наскільки під час цих заходів використовувалася грецька мова. Крім того, незрозуміло, чи організовувалися культурні заходи грецькою мовою за межами територій, на яких грецька традиційно використовується (Стаття 12 (3)).

2.6.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку грецької мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.6.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні²¹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для грецької мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити пропозицію дошкільної освіти грецькою мовою.
- c. Забезпечити базову підготовку та підвищення кваліфікації вчителів, які були б здатні використовувати або викладати грецьку у закладах дошкільної освіти, а також забезпечити наявність навчально-методичних матеріалів для навчання грецькою мовою на всіх рівнях освіти та для усіх вікових груп.
- d. Створити наглядовий орган або органів, які контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання грецької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які будуть оприлюднюватися.

Судова влада

- e. Заохочувати практичне використання грецької мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- f. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів грецькою мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- g. Застосувати Закон України "Про засади державної мовної політики" до грецької мови та вжити конкретних заходів щодо стимулювання використання носіями грецької мови своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- h. Заохочувати використання грецької мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
- i. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів грецькою мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів в Одеській та Херсонській областях.

Засоби масової інформації

- j. Передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми грецькою мовою, у тому числі для дітей.
- k. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм грецькою мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- l. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів грецькою мовою та/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- m. Сприяти створенню та/або функціонуванню принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали грецькою мовою.

²¹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- n. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують грецьку мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- o. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності грецькою мовою.
- p. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються грецькою мовою, та/або сприяти створенню такого органу.
- q. Передбачити відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення для популяризації грецької мови на територіях, на яких ця мова традиційно не використовується.

2.7 Угорська мова

2.7.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку угорської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно угорської мови ²²	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії (Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання угорської мови як засобу відображення культурного багатства;	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку угорської мови		=			
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток угорської мови		=			
7.1.d	сприяння використанню угорської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують угорську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення угорської мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють угорською мовою, можливостей вивчати її		=			
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі угорської мови в університетах чи аналогічних установах	=				
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються угорської мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання угорської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо угорської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо угорської мови до їхніх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується угорською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються угорської мови 		=			
Частина III Хартії (Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти угорською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти угорською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				

²² З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України стосовно угорської²² мови					
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти угорською мовою, суттєвої частини початкової освіти угорською мовою або викладання угорської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти угорською мовою, суттєвої частини середньої освіти угорською мовою або викладання угорської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти угорською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти угорською мовою або викладання угорської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				↙	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти угорською мовою, або можливості вивчення угорської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування угорської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є угорська мова		↗			
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів угорської мови та угорською мовою	=				
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання угорської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких угорська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання угорською мовою чи вивчення болгарської на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані угорською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб		↗			
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів угорською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів		↗			
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів угорською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			=		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані угорською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених угорською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються угорською мовою				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання угорської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади		=			
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також угорською мовою				↙	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також угорською мовою				↙	
10.2.e	використання органами регіональної влади угорської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				↙	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України стосовно угорської²² мови					
10.2.f	використання органами місцевої влади угорської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах		=			
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей угорською мовою		=			
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють угорською мовою, про призначення на роботу на тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми угорською мовою		=			
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм угорською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;	↗				
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм угорською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;	↗				
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів угорською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали угорською мовою, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню	=				
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують угорську мову		↗			
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються угорською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються угорською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації угорською мовою 	=				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають угорську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів угорською мовою	↗				
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються угорською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу угорською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування		=			
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про угорську мову та культуру й використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають угорську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні		=			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються угорською мовою, і/або сприяти створенню такого органу	↗				
12.2	стосовно територій, на яких угорська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням угорської мови				=	
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном угорській мові, а також культурі, яку вона відображає				↙	
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання угорської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання угорської мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно угорської ²² мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких угорська мова використовується у такій самій або схожій формі, або у разі необхідності докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, що вживають угорську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах угорської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких угорська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

72. Викладання угорською мовою продовжується у закладах дошкільної, початкової та середньої освіти на Закарпатті. У дошкільній освіті кількість дітей, що навчаються угорською мовою, зростає. Однак кількість учнів, що навчаються угорською мовою у закладах середньої освіти, значно зменшилась. Угорська мова досі не використовується у професійно-технічній освіті, незважаючи на прохання угорської меншини. За інформацією, отриманою від доповідачів, виникли проблеми зі вступними іспитами до вишів, які зараз можливі лише українською мовою. Експертний комітет сподівається отримати додаткову інформацію з цього питання у наступній періодичній доповіді. Що стосується Статті 8 (1) g, Експертний комітет вважає це зобов'язання частково виконаним. Існує достатня пропозиція викладання угорської історії та культури у школах з угорським профілем, але, схоже, відповідної пропозиції бракує в українських загальноосвітніх школах Закарпаття.

73. Стосовно Статті 9 (1)б пп. аііі та бііі, угорська мова дещо використовується у судах, у тому числі суддями у письмових документах (наприклад, у судових рішеннях), але іноді до угорських громадян звертаються з вимогою перекласти судові документи за власний кошт на українську мову. Угорська мова має статус "регіональної мови" на районному та міському рівнях на Закарпатті. Однак адміністративний поділ угромовного регіону на чотири райони утруднює ефективне використання угорської мови адміністративними органами. На практиці угорська мова використовується усно місцевими органами влади в районах з високим відсотком угорців, в той час, як письмове використання угорської мови (в тому числі на бланках і в документах) практично відсутнє. Більш того, усне та письмове використання угорської мови регіональними органами влади все ще має бути запроваджене. Використання угорських географічних назв обмежується деякими показниками географічних назв і має бути розширене до прийняття усіх відповідних топографічних назв і їх використання на відповідних показниках.

74. У засобах масової інформації тривалість програм угорською мовою була значно збільшена на суспільному телебаченні, але майже не змінилася на суспільному радіо, де все ще потребується певне поліпшення. Крім того, передачі угорською мовою транслюються приватною радіопрограмою і приватним телеканалом. Є також газети, що виходять угорською мовою; також угорською організується велика кількість культурних заходів. У другій доповіді про оцінку стаття 12 (1) f була визнана частково виконаною, однак все ще існує необхідність у наданні довгострокових субсидій носіям угорської мови для створення або функціонування культурних центрів. Окрім того, в результаті отримання нової інформації, Стаття 12 (1) g тепер вважається виконаною. Відповідно до Статті 12 (1) існує орган, відповідальний за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються угорською мовою, але, очевидно, увагу він приділяє лише народній творчості, а не творам угорською мовою більш загального характеру.

2.7.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку угорської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.7.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні²³ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для угорської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Передбачити можливість надання професійно-технічної освіти угорською мовою.
- c. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є угорська мова, для більшості населення на території, де живається угорська.
- d. Створити наглядовий орган або органи, які контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання угорської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.
- e. Забезпечити викладання угорською мовою чи її вивчення за межами територій, на яких ця мова традиційно використовується.

Судова влада

- f. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів угорською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- g. Заохочувати використання угорської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
- h. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів угорською мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів у Закарпатській області.

Засоби масової інформації

- i. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм угорською мовою на суспільному радіо, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми угорською мовою для дітей.

²³ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- j. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів угорською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- k. Надавати довгострокові субсидії носіям угорської мови для створення або функціонування культурних центрів та інших засобів здійснення культурної діяльності з використанням цієї мови.
- l. Передбачити відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення для популяризації угорської мови на територіях, на яких ця мова традиційно не використовується.

2.8 Караїмська мова

2.8.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку караїмської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно караїмської мови ²⁴	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
		Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>				
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання караїмської мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку караїмської мови					=
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток караїмської мови					=
7.1.d	сприяння використанню караїмської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання					=
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують караїмську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення караїмської мови на всіх відповідних рівнях					=
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють караїмською мовою, можливостей вивчати її					=
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі караїмської мови в університетах чи аналогічних установах					=
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються караїмської мови					=
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання караїмської мови					=
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо караїмської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо караїмської мови до їх цілей. 					=
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажання групи населення, яка користується караїмською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються караїмської мови 					=

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

²⁴ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

2.8.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку караїмської мови в Україні

Експертний комітет не в змозі здійснювати моніторинг застосування Хартії стосовно караїмської мови (див. стор. 6, пункт 6 вище).

2.9 Кримчацька мова

2.9.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку кримчацької мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно кримчацької мови ²⁵	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання кримчацької мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку кримчацької мови					=
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток кримчацької мови					=
7.1.d	сприяння використанню кримчацької мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання					=
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують кримчацьку мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення кримчацької мови на всіх відповідних рівнях					=
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють кримчацькою мовою, можливостей вивчати її					=
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі кримчацької мови в університетах чи аналогічних установах					=
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються кримчацької мови					=
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання кримчацької мови					=
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо кримчацької мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо кримчацької мови до їхніх цілей. 					=
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується кримчацькою мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються кримчацької мови 					=

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

²⁵ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

2.9.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку кримчацької мови в Україні

Експертний комітет не в змозі здійснювати моніторинг застосування Хартії стосовно кримчацької мови (див. стор. 6, пункт 6 вище).

2.10 Молдовська мова

2.10.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку молдовської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно молдовської мови ²⁶	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання молдовської мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку молдовської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток молдовської мови				=	
7.1.d	сприяння використанню молдовської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують молдовську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення молдовської мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють молдовською мовою, можливостей вивчати її	=				
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі молдовської мови в університетах чи аналогічних установах		↗			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються молдовської мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання молдовської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо молдовської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо молдовської мови до їх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажання групи населення, яка користується молдовською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються молдовської мови 		=			
Частина III Хартії <i>(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)</i>						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти молдовською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти молдовською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			

²⁶ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно молдовської²⁶ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти молдовською мовою, суттєвої частини початкової освіти молдовською мовою або викладання молдовської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти молдовською мовою, суттєвої частини середньої освіти молдовською мовою або викладання молдовської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти молдовською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти молдовською мовою або викладання молдовської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти молдовською мовою, або можливості вивчення молдовської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	↗				
8.1.fiii	заохочувати пропонування молдовської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є молдовська мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів молдовської мови та молдовською мовою		=			
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання молдовської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки	↗				
8.2	щодо територій, на яких молдовська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання молдовською мовою чи вивчення молдовської на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані молдовською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб				=	
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів молдовською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів молдовською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				=	
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані молдовською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених молдовською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються молдовською мовою				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання молдовської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади				=	
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також молдовською мовою				=	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також молдовською мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади молдовської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно молдовської ²⁶ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади молдовської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				✓	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей молдовською мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють молдовською мовою, про призначення на роботу в тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми молдовською мовою		=			
11.1.b.ii	заохочувати трансляцію радіопрограм молдовською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.c.ii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм молдовською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів молдовською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали кримчацькою мовою, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню	=				
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують молдовську мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються молдовською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються молдовською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації молдовською мовою 				=	
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають молдовську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів молдовською мовою		=			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються молдовською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				✓	
12.1.c	сприяти доступу молдовською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про молдовську мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають молдовську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні		=			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються молдовською мовою, і/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких молдовська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням молдовської мови				=	
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном молдовській мові, а також культурі, яку вона відображає		=			
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання молдовської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання молдовської мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно молдовської ²⁶ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких молдовська мова використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають молдовську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах молдовської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких молдовська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

75. Навчання молдовською мовою, а також викладання молдовської як предмета, добре розвинене у закладах початкової та середньої освіти. Що стосується дошкільної освіти, то, хоча вона є, вона залишається досить обмеженою, й існує необхідність у розширенні мережі освітніх закладів, що надають дошкільну освіту молдовською мовою. У системі професійно-технічної освіти молдовська мова не викладається. Молдовську мову можна вивчати в університеті (Стаття 8 (1) еііі). Однак Україна поки що не забезпечує викладання історії та культури молдовської меншини (Стаття 8 (1) g). Створено спеціальний механізм з моніторингу прогресу, досягнутого у навчанні молдовською мовою (Стаття 8 (1) i).

76. Молдовську мову досі не визнано регіональною у сенсі законодавства про мови. Тому у судах вона не використовується. В адміністративних органах молдовська мова використовується тільки певною мірою на місцевому рівні. Молдовська мова не використовується на засіданнях місцевих рад (Стаття 10 (2)f оскільки не має статусу регіональної відповідно до українського законодавства).

77. Молдовська мова присутня на суспільному телебаченні та радіо, а також у пресі. Проте, обсяг передач, що транслюються молдовською мовою у мережі суспільного мовлення, є настільки обмеженим, що Експертний комітет все ще вважає зобов'язання за Статтею 11 (1) а ііі виконаним лише частково. Відповідно є необхідність у збільшенні тривалості мовлення та періодичності виходу програм молдовською мовою. На приватному радіо та телебаченні програми молдовською мовою відсутні. З метою просування молдовської мови було організовано лише декілька культурних заходів. Що стосується культурної сфери, то Україна не сприяла доступу до творів молдовською мовою через відсутність допомоги та розвитку для перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування (Стаття 12 (1) b). Стаття 12 (1) f була визнана частково виконаною, однак все ще існує необхідність у наданні довгострокових субсидій носіям молдовської мови для створення або функціонування культурних центрів.

2.10.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку молдовської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.10.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні²⁷ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для молдовської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити пропозицію дошкільної освіти молдовською мовою.
- c. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є молдовська мова.
- d. Забезпечити базову підготовку та підвищення кваліфікації вчителів, які були б здатні викладати предмети молдовською мовою.
- e. Забезпечити викладання молдовською мовою чи її вивчення за межами територій, на яких ця мова традиційно використовується.

Судова влада

- f. Заохочувати практичне використання молдовської мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- g. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів молдовською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- h. Застосувати Закон України "Про засади державної мовної політики" до молдовської мови та вжити конкретних заходів щодо стимулювання використання носіями молдовської мови своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- i. Заохочувати використання молдовської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
- j. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів молдовською мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів в Одеській області.

Засоби масової інформації

- k. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм молдовською мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми молдовською мовою для дітей.
- l. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм молдовською мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- m. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів молдовською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.

²⁷ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- n. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують молдовську мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- o. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності молдовською мовою, та надавати довгострокові субсидії носіям молдовської мови для створення або функціонування культурних центрів.
- p. Передбачити культурну діяльність для популяризації молдовської мови у різних сферах.
- q. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються молдовською мовою, і/або сприяти створенню такого органу.
- г. Передбачити відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення для популяризації молдовської мови на територіях, на яких ця мова традиційно не використовується.

2.11 Польська мова

2.11.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку польської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно польської мови ²⁸	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	Визнання польської мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку польської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток польської мови		=			
7.1.d	сприяння використанню польської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують польську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення польської мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють польською мовою, можливостей вивчати її	=				
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі польської мови в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються польської мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання польської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо польської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо польської мови до їх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажання групи населення, яка користується польською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються польської мови 		=			
Частина III Хартії <i>(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)</i>						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти польською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти польською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			

²⁸ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної організації: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно польської²⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти польською мовою, суттєвої частини початкової освіти польською мовою або викладання польської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти польською мовою, суттєвої частини середньої освіти польською мовою або викладання польської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти польською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти польською мовою або викладання польської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти польською мовою, або можливості вивчення польської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування польської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є польська мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів польської мови та польською мовою	↗				
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання польської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких польська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання польською мовою чи вивчення польської на всіх відповідних рівнях освіти	=				
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані польською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб			↗		
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів польською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів польською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані польською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених польською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються польською мовою				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання польської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади			↗		
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також польською мовою				=	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також польською мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади польської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно польської ²⁸ мови	Виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади польської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей польською мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють польською мовою, про призначення на роботу на тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми польською мовою		=			
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм польською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;	↗				
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм польською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів польською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню	↗				
11.1.ei	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали польською мовою, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню	=				
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують польську мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються польською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються польською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації польською мовою 	↗				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають польську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів польською мовою	=				
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються польською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу польською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування		=			
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про польську мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	↗				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають польську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні	=				
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються польською мовою, і/або сприяти створенню такого органу	↗				
12.2	Стосовно територій, на яких польська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням польської мови	↗				
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном польській мові, а також культурі, яку вона відображає		=			
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання польської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання польської мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно польської ²⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких польська мова використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають польську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах польської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких польська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

78. Польська мова використовується як мова навчання у дошкільній, початковій і середній освіті, хоча її пропонування у дошкільній освіті є настільки обмеженим, що Експертний комітет вважає Статтю 8 (1) a ііі виконаною лише частково. З огляду на існуючу безперервність від дошкільної до середньої освіти, освіта польською мовою також має бути забезпечена у закладах професійно-технічної освіти. Україна поки що не забезпечує викладання історії та культури польської меншини (Стаття 8 (1) g). За аналізований період поліпшилося забезпечення базової підготовки та підвищення кваліфікації вчителів польської мови, внаслідок чого Стаття 8 (1) h є тепер виконаною.

79. Хоча польська мова є регіональною мовою на рівні сіл у Чернівецькій області, у судочинстві вона не використовується. Інформація про використання польської мови місцевими і регіональними органами влади відсутня. Тому Статті 9 (1) aііі, bііі та сііі, а також Стаття 10 (2) a вважаються виконаними лише формально.

80. Суспільне телебачення та радіо транслюють програми польською мовою, хоча тривалість мовлення та періодичність виходу програм польською мовою занадто обмежені. Експертний комітет отримав інформацію про те, що існують приватні радіопередачі, що транслюються польською мовою (Стаття 11 (1) bіі). Крім того, українська влада заохочує виробництво і розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів польською мовою (Стаття 11 (1) d). Більш того, існують газети, що видаються польською мовою.

81. Що стосується Статті 12, то було організовано велику кількість культурних заходів з використанням польської мови (Стаття 12 (1) d), у тому числі за межами території, де польська мова традиційно використовується (Стаття 12 (2)). Україна лише обмежено сприяла доступу до творів, створених на польській мові, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування (Стаття 12 (1) b), тому це зобов'язання можна вважати виконаним лише частково. У той же час, органи влади посприяли створенню органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються польською мовою (Стаття 12 (1) g).

2.11.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку польської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.11.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні²⁹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для польської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити викладання польською мовою у закладах дошкільної освіти та забезпечити доступність професійно-технічної освіти польською мовою.
- c. Активно інформувати учнів про наявність можливості отримати освіту польською мовою та заохочувати їх скористатися з такої можливості.
- d. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є польська мова.
- e. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання польської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.

Судова влада

- f. Заохочувати практичне використання польської мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- g. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів польською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- h. Вжити конкретних заходів для заохочення носіїв польської мови до використання своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- i. Заохочувати використання польської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
- j. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів польською мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів.

²⁹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

Засоби масової інформації

- k. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм польською мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми польською мовою для дітей.
- l. Заохочувати трансляцію приватних телепрограм польською мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- m. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують польську мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- n. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності польською мовою.

2.12 Ромська мова

2.12.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку ромської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно ромської мови ³⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання ромської мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку ромської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток ромської мови				=	
7.1.d	сприяння використанню ромської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують ромську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення ромської мови на всіх відповідних рівнях				=	
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють ромською мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі ромської мови в університетах чи аналогічних установах				=	
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються ромської мови				=	
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання ромської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо ромської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо ромської мови до їх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується ромською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються ромської мови 		=			

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

³⁰ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

82. Українською владою створено навчально-методичні матеріали ромською мовою для першого та другого класів початкової освіти. Однак, Україна ще має запровадити викладання ромської мови на усіх відповідних рівнях освіти. Що стосується ЗМІ, телевізійна компанія на Закарпатті пропонує щотижневу телевізійну програму ромською мовою, в якій висвітлюються питання культури, музики та соціальні проблеми. Існує потреба у розширенні та посиленні пропонування радіо- та телевізійних передач ромською мовою. Оскільки ромська мова не використовується у жодній іншій сфері суспільного життя, Україна має прийняти структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань стосовно ромської мови у співпраці з її носіями. Наприклад, необхідно вжити заходів з підтримки присутності ромської мови у культурному житті та сприяння транснаціональним обмінам у сферах, охоплених Хартією, для цієї мови.

2.12.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку ромської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.12.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні³¹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для ромської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.
- b. Здійснювати рішучі дії, спрямовані на розвиток ромської мови з метою її захисту.

Освіта

- c. Запровадити на основі наявних навчальних програм викладання ромської мови на всіх відповідних рівнях освіти та активізувати зусилля по боротьбі з сегрегацією.

Засоби масової інформації

- d. Розширити та посилити пропонування радіо- та телевізійних передач ромською мовою.

Культурна діяльність

- e. Вжити заходів, у співпраці з носіями мови, для забезпечення присутності ромської мови у культурному житті.

Транскордонні обміни

- f. Заохочувати відповідні види транснаціональних обмінів у сферах, охоплених цією Хартією, стосовно ромської мови, яка використовується у такій самій або схожій формі у двох або більше державах.

³¹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

2.13 Румунська мова

2.13.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку румунської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно румунської мови ³²	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання румунської мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку румунської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток румунської мови		=			
7.1.d	сприяння використанню румунської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують румунську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення румунської мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють румунською мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі румунської мови в університетах чи аналогічних установах	=				
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються румунської мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання румунської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо румунської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо румунської мови до їх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується румунською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються румунської мови 		=			
Частина III Хартії <i>(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)</i>						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти румунською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти румунською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			

³² З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття		виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
	Зобов'язання України стосовно румунської мови³²					
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти румунською мовою, суттєвої частини початкової освіти румунською мовою або викладання румунської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти румунською мовою, суттєвої частини середньої освіти румунською мовою або викладання румунської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти румунською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти румунською мовою або викладання румунської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти румунською мовою, або можливості вивчення румунської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування румунської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є румунська мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів румунської мови та румунською мовою	↗				
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання румунської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких румунська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання румунською мовою чи вивчення румунської на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані румунською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб		↗			
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів румунською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів		↗			
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів румунською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			=		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані румунською мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених румунською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються румунською мовою				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання румунської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади		=			
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також румунською мовою				=	
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також румунською мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади румунської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно румунської мови ³²	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади румунської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей румунською мовою		=			
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють румунською мовою, про призначення на роботу на тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми румунською мовою		=			
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм румунською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;		↗			
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм румунською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів румунською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.ei	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали румунською мовою, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню	=				
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують румунську мову		=			
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються румунською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються румунською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації румунською мовою 	=				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають румунську мову, в органах, які можуть бути до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів румунською мовою	=				
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються румунською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				✓	
12.1.c	сприяти доступу румунською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				✓	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про румунську мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають румунську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні		↗			
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються румунською мовою, і/або сприяти створенню такого органу		↗			
12.2	Стосовно територій, на яких румунська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням румунської мови				=	
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном румунській мові, а також культурі, яку вона відображає		=			
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання румунської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання румунської мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно румунської мови ³²	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких румунська мова використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають румунську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	В інтересах румунської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких румунська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

83. Освіта румунською мовою та викладання румунської мови як предмета, за винятком закладів професійно-технічної освіти, продовжують здійснюватися у Закарпатській та Чернівецькій областях. Дошкільні заклади, що надають освіту румунською мовою, відвідує більше дітей, ніж раніше, хоча все ще існує необхідність в розширенні мережі освітніх установ, що надають дошкільну освіту румунською мовою. Існує також необхідність поліпшення пропонування початкової та середньої освіти. Зокрема, кількість учнів, що навчаються румунською мовою у закладах середньої освіти, значно зменшилась, що може вказувати на необхідність поліпшення пропонування середньої освіти румунською мовою. За поточний моніторинговий період Експертним комітетом отримано достатньо інформації, щоб вважати Статтю 8 (1) h виконаною, оскільки як вчителі, які викладають румунську мову як предмет, так і ті, хто викладає різні предмети румунською мовою, можуть отримати базову підготовку та пройти підвищення кваліфікації в Україні. Відсутні ознаки того, що українська влада забезпечує викладання історії та культури румунської меншини учням, що належать до румунської меншини, і учням, що належать до більшості населення в районі, де використовується румунська мова (Стаття 8 (1) g).

84. Румунська мова є регіональною мовою на рівні районів та сіл у Закарпатській та Чернівецькій областях. У Чернівецькій області румунська мова певною мірою використовується у цивільному та кримінальному судочинстві. На Закарпатті, схоже, ситуація є протилежною. Отже, пункти aiii та biii Статті 9 (1) є виконаними частково. Румунська також використовується деякими місцевими органами влади на Закарпатті в офіційних документах та на засіданнях рад. У районі Новоселиці/Noia Sulița румунська мова використовується в усному та письмовому спілкуванні з населенням, на вивісках будівель місцевих органів влади, шкіл, медичних та культурних установ, в офіційних журналах та на засіданнях місцевих рад. Однак в цілому використання румунської мови в судах та адміністративних органах залишається епізодичним та недостатнім з огляду на кількість носіїв румунської мови; більш структурований підхід до сприяння її розвитку є дійсно необхідним.

85. У засобах масової інформації за останні кілька років було збільшено тривалість суспільних теле- і радіопрограм румунською мовою на Закарпатті. З урахуванням чисельності носіїв румунської мови, ця пропозиція, однак, потребує подальшого розширення. Це стосується і приватного радіомовлення румунською, яке досі є дуже обмеженим. Крім того, необхідно заохочувати трансляцію приватними телевізійними каналами програм румунською мовою.

86. Пропозиція культурної діяльності румунською мовою залишається доброю. Проте, відсутні ознаки того, що Україна підтримала діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування (Стаття 12 (1) b, c), тому зобов'язання вважається невиконаним. Органи влади надали більш конкретну інформацію про безпосередню участь представників носіїв румунської мови у плануванні та організації культурних заходів (Стаття 12 (1) f), а, отже, Україна тепер частково виконала це зобов'язання. На Закарпатті існує орган, відповідальний за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються румунською мовою (Стаття 12 (1) g), але, очевидно, він приділяє увагу лише народній творчості, а не творам румунською мовою більш загального характеру. Незрозуміло, однак, чи є такий орган також і на Буковині.

2.13.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку румунської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.13.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні³³ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для румунської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити викладання румунською мовою у закладах дошкільної, початкової та середньої освіти та забезпечити доступність професійно-технічної освіти румунською мовою.
- c. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є румунська мова.
- d. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання румунської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.
- e. Забезпечити, у співпраці з носіями румунської мови, викладання румунською мовою чи її вивчення за межами територій, на яких ця мова традиційно використовується.

Судова влада

- f. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів румунською мовою.

Адміністративні органи та публічні послуги

- g. Вжити конкретних заходів для заохочення носіїв румунської мови до використання своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- h. Заохочувати використання румунської мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.

³³ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

- i. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів румунською мовою

Засоби масової інформації

- j. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм румунською мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми румунською мовою для дітей.
- k. Заохочувати трансляцію приватних радіо- та телепрограм румунською мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- l. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів румунською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- m. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують румунську мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- n. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності румунською мовою, та надавати довгострокові субсидії носіям румунської мови для створення або функціонування культурних центрів.
- o. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються румунською мовою, і/або сприяти створенню такого органу.
- p. Передбачити відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення для популяризації румунської мови на територіях, на яких ця мова традиційно не використовується.

2.14 Російська мова

2.14.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку російської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно російської мови ³⁴	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії (Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання російської мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку російської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток російської мови		=			
7.1.d	сприяння використанню російської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання	=				
7.1.e	<ul style="list-style-type: none"> • підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують російську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами 					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення російської мови на всіх відповідних рівнях	=				
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють російською мовою, можливостей вивчати її	=				
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі російської мови в університетах чи аналогічних установах	=				
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються російської мови	=				
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання російської мови	=				
7.3	<ul style="list-style-type: none"> • поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо російської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо російської мови до їх цілей. 		=			
7.4	<ul style="list-style-type: none"> • врахування потреб та побажань групи населення, яка користується російською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються російської мови 		=			
Частина III Хартії (Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти російською мовою або суттєвої частини дошкільної освіти російською мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				

³⁴ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно російської³⁴ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти російською мовою, суттєвої частини початкової освіти російською мовою або викладання російської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти російською мовою, суттєвої частини середньої освіти російською мовою або викладання російської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти російською мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти російською мовою або викладання російської мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	=				
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти російською мовою, або можливості вивчення російської мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування російської мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання	=				
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є російська мова					=
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів російської мови та російською мовою	=				
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання російської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких російська традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання російською мовою чи вивчення російської на всіх відповідних рівнях освіти	=				
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані російською мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб	=				
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів російською мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів	=				
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів російською мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів	=				
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані російською мовою	=				
9.3	забезпечити наявність складених російською мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються російською мовою	=				
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання російської мови у роботі регіональних або місцевих органів влади	=				
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також російською мовою	=				
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також російською мовою	=				
10.2.e	використання органами регіональної влади російської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах	=				
10.2.f	використання органами місцевої влади російської мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах	=				

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно російської ³⁴ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей російською мовою		=			
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють російською мовою, про призначення на роботу на тій території, де ця мова вживається					=
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми російською мовою	=				
11.1.bii	заохочувати трансляцію радіопрограм російською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;	=				
11.1.cii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм російською мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;	=				
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів російською мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню	=				
11.1.ei	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали російською мовою, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню	=				
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують російську мову	↗				
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються російською мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються російською мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації російською мовою 	=				
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають російську мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації		↗			
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів російською мовою	=				
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються російською мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування	=				
12.1.c	сприяти доступу російською мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування	=				
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про російську мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують	=				
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають російську мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні	=				
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються російською мовою, і/або сприяти створенню такого органу					=
12.2	Стосовно територій, на яких російська мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням російської мови	=				
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном російській мові, а також культурі, яку вона відображає					=
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання російської мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання російської мови в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно російської ³⁴ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких російська мова використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають російську мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах російської мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких російська мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасниками своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

87. Україна виконала більшість своїх зобов'язань відповідно до Хартії щодо російської мови. Російська мова використовується як засіб навчання на всіх рівнях освіти. Російська мова є єдиною мовою, що охоплюються Хартією, яка використовується в системі професійно-технічної освіти.

88. Крім того, російська мова отримала статус регіональної мови та використовується адміністративними й судовими органами, наприклад, на офіційних бланках і в оголошеннях. Існує також широка пропозиція радіо- та телевізійних програм російською мовою, а також газет російською мовою. Під час візиту в Україну українські органи влади поінформували Експертний комітет про блокування деяких радіостанцій, які ведуть мовлення з Російської Федерації та територій України, що перебувають поза ефективним контролем української влади та вважаються такими, що поширюють антиукраїнську пропаганду.

89. Експертний комітет отримав в ході цього моніторингового періоду інформацію, що свідчить про підтримку навчання журналістів та інших співробітників засобів масової інформації з використанням російської мови (Стаття 11 (1) г). Крім того, інтереси осіб, що вживають російську мову, певною мірою представлені та враховуються в органах, що гарантують свободу та плюралізм засобів масової інформації (Стаття 11 (3)).

90. Існує також багато культурних заходів, які проводяться російською мовою, і практично всі зобов'язання щодо російської мови, передбачені Статтею 12, виконано, за винятком п. 12 (1) г. Крім того, спостерігається істотна присутність російської мови в економічному та соціальному житті.

2.14.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку російської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.14.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні³⁵ залишаються чинними самі по собі.

Освіта

- a. Передбачити можливість надання освіти російською мовою учням з тих сімей, які цього бажають.
- b. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є російська мова.
- c. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання російської мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.

Адміністративні органи та публічні послуги

- d. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів російською мовою

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- e. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються російською мовою, і/або сприяти створенню такого органу.

³⁵ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

2.15 Русинська мова

2.15.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку русинської мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно русинської мови ³⁶	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання русинської мови як засобу відображення культурного багатства		=			
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку русинської мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток русинської мови				=	
7.1.d	сприяння використанню русинської мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання				=	
7.1.e	• підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують русинську мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення русинської мови на всіх відповідних рівнях				=	
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють русинською мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі русинської мови в університетах чи аналогічних установах				=	
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються русинської мови				=	
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання русинської мови	=				
7.3	• поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо русинської мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо русинської мови до їхніх цілей.		=			
7.4	• врахування потреб та побажань групи населення, яка користується русинською мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються русинської мови				=	

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.
Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

³⁶ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

91. Хоча у Законі України "Про засади державної мовної політики" міститься посилання на русинську мову, українська влада досі однозначно не ставиться до русинської мови як до самостійної. Ця незрозуміла позиція української влади щодо русинської мови завадила розробці структурованої політики популяризації русинської мови, яка в цей час відсутня у більшості сфер суспільного життя. Однак, суспільна телевізійна компанія на Закарпатті транслює щотижневу телепередачу русинською мовою; існують організації, які пропонують курси русинської мови поза державною системою освіти. Русинська мова також використовується в культурній діяльності.

2.15.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку румунської мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.15.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні³⁷ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для русинської мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розробити та впровадити комплексну політику викладання русинської мови на всіх відповідних рівнях освіти.

Транскордонні обміни

- c. Заохочувати відповідні види транснаціональних обмінів у сферах, охоплених цією Хартією, стосовно русинської мови.

Консультавання

- d. Провести консультації з представниками носіїв русинської мови стосовно виконання рекомендацій відповідно до Хартії та у контексті підготовки наступного періодичного звіту.

³⁷ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

2.16 Словацька мова

2.16.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку словацької мови

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно словацької мови ³⁸	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії <i>(Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)</i>						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання словацької мови як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку словацької мови	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток словацької мови				=	
7.1.d	сприяння використанню словацької мови, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, Культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання		=			
7.1.e	• підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують словацьку мову • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення словацької мови на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють словацькою мовою, можливостей вивчати її				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі словацької мови в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються словацької мови		=			
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання словацької мови	=				
7.3	• поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо словацької мови як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо словацької мови до їх цілей.		=			
7.4	• врахування потреб та побажання групи населення, яка користується словацькою мовою • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються словацької мови		=			
Частина III Хартії <i>(Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)</i>						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти словацькою мовою або суттєвої частини дошкільної освіти словацькою мовою принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою	↗				

³⁸ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно словацької ³⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти словацькою мовою, суттєвої частини початкової освіти словацькою мовою або викладання словацької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти словацькою мовою, суттєвої частини середньої освіти словацькою мовою або викладання словацької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		=			
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти словацькою мовою, суттєвої частини професійно-технічної освіти словацькою мовою або викладання словацької мови як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				=	
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти словацькою мовою, або можливості вивчення словацької мови як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	=				
8.1.fiii	заохочувати пропонування словацької мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання				=	
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є словацька мова				✓	
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів словацької мови та словацькою мовою		=			
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснений в галузі викладання словацької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки				=	
8.2	щодо територій, на яких словацька традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання словацькою мовою чи вивчення словацької на всіх відповідних рівнях освіти				=	
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані словацькою мовою, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб			↗		
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів словацькою мовою у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів словацькою мовою у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів			↗		
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані словацькою мовою					=
9.3	забезпечити наявність складених словацькою мовою найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються словацькою мовою				=	
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання словацької мови у роботі регіональних або місцевих органів влади		↗			
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також словацькою мовою				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно словацької³⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також словацькою мовою				=	
10.2.e	використання органами регіональної влади словацької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.f	використання органами місцевої влади словацької мови у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей словацькою мовою				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють словацькою мовою, про призначення на роботу на тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми словацькою мовою		=			
11.1.b.ii	заохочувати трансляцію радіопрограм словацькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;		↗			
11.1.c.ii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм словацькою мовою на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів словацькою мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.e.i	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали словацькою мовою, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню				✓	
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують словацьку мову				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються словацькою мовою • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються словацькою мовою • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації словацькою мовою 		↗			
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають словацьку мову, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів словацькою мовою		=			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються словацькою мовою, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу словацькою мовою до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				✓	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про словацьку мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують		↗			
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають словацьку мову, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні			=		
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються словацькою мовою, і/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких словацька мова традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням словацької мови				=	
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном словацькій мові, а також культурі, яку вона відображає				=	

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно словацької ³⁸ мови	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
		Ст. 13 – Економічне та соціальне життя				
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання словацької мови	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання словацької мови в економічній або соціальній діяльності					=
Ст. 14 – Транскордонні обміни						
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких словацька мова використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають словацьку мову у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання	=				
14.b	в інтересах словацької мови сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких словацька мова використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво	=				

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

92. У розглянутий період становище словацької мови поліпшилося в освіті, адміністрації та засобах масової інформації. Словацьку мову було введено в систему дошкільної освіти. Викладання словацькою також здійснюється у закладах початкової та середньої освіти, але необхідно ще розширити пропозицію освіти словацькою мовою. У системі професійно-технічної освіти словацька мова не викладається. Зобов'язання за Статтею 8 (1) h виконано лише частково, що означає необхідність поліпшення підготовки викладачів, які забезпечують освіту словацькою мовою та викладання словацької мови. Не здійснюється викладання історії та культури словацької меншини учням, що належать до словацької меншини, і учням, що належать до більшості населення в районі, де використовується словацька мова (Стаття 8 (1) g).

93. Крім того, словацька мова отримала статус регіональної мови у двох селах на Закарпатті. В результаті, Стаття 9 (1) aiii, biii та ciii на цей час вважаються формально виконаними. Однак, для їх виконання у повному обсязі необхідно, щоб словацька мова використовувалася на практиці у судах. Словацька мова використовується певною мірою у місцевих адміністративних органах, але не у регіональних. Тому Стаття 10 (2) виконана лише частково.

94. В останні роки тривалість суспільних радіо- та телевізійних програм словацькою мовою була збільшена. Зараз є також приватне радіомовлення словацькою мовою, хоча його обсяг є настільки обмеженим, що зобов'язання, передбачене Статтею 11 (1) b ii, можна вважати лише частково виконаним. Приватне телевізійне мовлення цією мовою ще не почалося. Українські органи влади та словацька меншина у ході цього моніторингового періоду пояснили, що щоденні або щотижневі газети словацькою мовою не видаються (Стаття 11 (1) ei).

95. Влада підтримує культурну діяльність та засоби її здійснення словацькою мовою. Влада України не сприяла доступу словацькою мовою до творів іншими мовами (Стаття 12 (1) c). Незважаючи на це, влада наразі забезпечує, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про словацьку мову та культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують (Стаття 12 (1) d).

2.16.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку словацької мови в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.16.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні³⁹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для словацької мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Розширити пропозицію початкової та середньої освіти словацькою мовою та її викладання.
- c. Сприяти пропонуванню словацької мови як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання та/або заохочувати таке пропонування.
- d. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є словацька мова.
- e. Забезпечити базове навчання та підвищення кваліфікації, необхідні для підготовки викладачів словацькою мовою, і надати належні навчально-методичні матеріали для викладання словацькою мовою.
- f. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання словацької мови, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.
- g. Забезпечити, у співпраці з носіями словацької мови, викладання словацькою мовою чи її вивчення за межами територій, на яких ця мова традиційно використовується.

Судова влада

- h. Заохочувати практичне використання словацької мови у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві відповідно до ратифікованих зобов'язань.
- i. Забезпечити доступність найважливіших національних нормативно-правових актів словацькою мовою.

³⁹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

Адміністративні органи та публічні послуги

- j. Вжити конкретних заходів для заохочення носіїв словацької мови до використання своєї мови у відносинах з місцевими та регіональними органами влади.
- k. Заохочувати використання словацької мови регіональними та місцевими органами влади, у т.ч. в офіційних документах та у дискусіях, які відбуваються на місцевих та регіональних зборах.
- l. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів словацькою мовою, зокрема, шляхом відновлення історичних топонімів у Закарпатській області.

Засоби масової інформації

- m. Збільшити тривалість мовлення та періодичність виходу програм словацькою мовою на суспільному радіо та телебаченні, та передбачити відповідні заходи для того, щоб мовники пропонували радіо- й телепрограми словацькою мовою для дітей.
- n. Заохочувати трансляцію приватних телепрограм словацькою мовою та/або сприяти такій трансляції, наприклад, через фінансову підтримку або ліцензійні вимоги.
- o. Заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів словацькою мовою і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню.
- p. Заохочувати публікацію щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали словацькою мовою, і/або сприяти такій публікації.
- q. Розробити та запровадити спеціальну систему підтримки навчання журналістів та інших працівників ЗМІ, які використовують словацьку мову.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- r. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності словацькою мовою, та надавати довгострокові субсидії носіям словацької мови для створення або функціонування культурних центрів.
- s. Заохочувати створення органу або органів, відповідальних за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються словацькою мовою, і/або сприяти створенню такого органу або органів.

2.17 Ідиш

2.17.1 Виконання Україною зобов'язань відповідно до Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин стосовно захисту та розвитку ідишу

Символи, що використовуються для позначення змін в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом: ↗ поліпшення ↘ погіршення = без змін

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно ідишу ⁴⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
Частина II Хартії (Зобов'язання, які держава повинна виконувати стосовно усіх регіональних мов або мов меншин на своїй території)						
Ст. 7 – Цілі та принципи						
7.1.a	визнання ідишу як засобу відображення культурного багатства	=				
7.1.b	забезпечення, щоб існуючий раніше або новий адміністративний розподіл не створював перешкод розвитку ідишу	=				
7.1.c	здійснення рішучих дій, спрямованих на розвиток ідишу				=	
7.1.d	сприяння використанню ідишу, в усній та письмовій формі, у суспільному житті (освіта, судова влада, адміністративні органи та публічні послуги, засоби масової інформації, культурна діяльність та засоби її здійснення, економічне та соціальне життя, транскордонні обміни) та приватному житті, і/або заохочення такого використання				=	
7.1.e	• підтримання й розвиток стосунків з питань, що охоплюються цією Хартією, між групами у державі, які використовують ідиш • започаткування культурних стосунків з групами населення, що користуються іншими мовами					=
7.1.f	передбачення належних форм і засобів викладання й вивчення ідишу на всіх відповідних рівнях		=			
7.1.g	передбачення особам (також дорослим), які не володіють ідишем, можливостей вивчати його				=	
7.1.h	сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі ідишу в університетах чи аналогічних установах		=			
7.1.i	розвиток транснаціональних обмінів з питань, що охоплюються цією Хартією та стосуються ідишу				=	
7.2	усунення будь-яких необґрунтованих розрізень, виключень, обмежень або переваг, які стосуються використання ідишу	=				
7.3	• поглиблення взаєморозуміння між всіма мовними групами населення країни • сприяння вихованню поваги, розуміння й терпимості щодо ідишу як однієї з цілей освіти та професійної підготовки • заохочувати засоби масової інформації до включення поваги, розуміння й терпимості щодо ідишу до їхніх цілей.		=			
7.4	• врахування потреб та побажання групи населення, яка користується ідишем • створення органу для консультування органів влади з усіх питань, що стосуються ідишу		=			
Частина III Хартії (Додаткові зобов'язання, прийняті державою стосовно конкретних мов)						
Ст. 8 – Освіта						
8.1.a.iii	передбачити можливість надання дошкільної освіти мовою ідиш або суттєвої частини дошкільної освіти мовою ідиш принаймні дітям з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою		↗			

⁴⁰ З метою полегшення читання положення Хартії представлено тут у скороченій та спрощеній формі. З повною версією кожного положення можна ознайомитися на веб-сайті Договірної управління: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (Договір №148).

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно ідишу ⁴⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
8.1.biv	передбачити можливість надання початкової освіти мовою ідиш, суттєвої частини початкової освіти мовою ідиш або викладання ідишу як складової частини навчальної програми принаймні учням з тих сімей, які цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою				↙	
8.1.civ	передбачити можливість надання середньої освіти мовою ідиш, суттєвої частини середньої освіти мовою ідиш або викладання ідишу як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою					
8.1.div	передбачити можливість надання професійно-технічної освіти мовою ідиш, суттєвої частини професійно-технічної освіти мовою ідиш або викладання ідишу як складової частини навчальної програми принаймні учням, які самі цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою					
8.1.eiii	заохочувати та/або передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти мовою ідиш, або можливості вивчення ідишу як окремої дисципліни університетської або іншої вищої освіти	↗				
8.1.fiii	заохочувати пропонування ідишу як окремої дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання					
8.1.g	забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є ідиш					
8.1.h	забезпечити базову професійну підготовку та удосконалення вчителів ідишу та мовою ідиш					
8.1.i	створити наглядовий орган, який контролюватиме прогрес, здійснені в галузі викладання ідишу, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки					
8.2	щодо територій, на яких ідиш не використовується, дозволяти, заохочувати або забезпечувати викладання мовою ідиш чи вивчення ідишу на всіх відповідних рівнях освіти					
Ст. 9 – Судова влада						
9.1.aiii	передбачити, щоб клопотання й докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні виключно на тій підставі, що вони сформульовані мовою ідиш, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб					
9.1.biii	дозволяти подання документів і доказів мовою ідиш у цивільному судочинстві, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				↙	
9.1.ciii	дозволяти подання документів і доказів мовою ідиш у справах, що стосуються адміністративних питань, у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів				↙	
9.2.c	не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані мовою ідиш					
9.3	забезпечити наявність складених мовою ідиш найбільш важливих національних законодавчих актів і тих документів, які зокрема стосуються осіб, що користуються мовою ідиш					
Ст.10 – Адміністративні органи та публічні послуги						
10.2.a	використання ідишу у роботі регіональних або місцевих органів влади					
10.2.c	оприлюднення регіональними органами влади їх офіційних документів також мовою ідиш					
10.2.d	оприлюднення місцевими органами влади їх офіційних документів також мовою ідиш					
10.2.e	використання органами регіональної влади ідишу у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах					

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно ідишу⁴⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
10.2.f	використання органами місцевої влади ідишу у дискусіях, які відбуваються на їхніх зборах				=	
10.2.g	використання або прийняття, у разі необхідності, паралельно з назвами офіційною мовою, написання назв місцевостей мовою ідиш				=	
10.4.c	задоволення у міру можливості прохань державних службовців, які володіють мовою ідиш, про призначення на роботу на тій території, де ця мова вживається				=	
Ст. 11 - Засоби масової інформації						
11.1.a.iii	вжити належних заходів для того, щоб радіо- та телеорганізації транслювали програми мовою ідиш				=	
11.1.b.ii	заохочувати трансляцію радіопрограм мовою ідиш на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.c.ii	заохочувати трансляцію приватних телевізійних програм мовою ідиш на регулярній основі та/або сприяти такій трансляції;				=	
11.1.d	заохочувати створення та розповсюдження аудіо- й аудіовізуальних творів мовою ідиш і/або сприяти такому створенню та розповсюдженню				=	
11.1.e.i	заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї щоденної або щотижневої газети, яка друкуватиме свої матеріали мовою ідиш, і/або сприяти такому створенню та/або функціонуванню				✓	
11.1.g	сприяти професійній підготовці журналістів та іншого персоналу для засобів масової інформації, які використовують ідиш				=	
11.2	<ul style="list-style-type: none"> • гарантувати свободу прямого приймання радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються мовою ідиш • не перешкоджати ретрансляції радіо- та телепередач із сусідніх країн, які транслюються мовою ідиш • забезпечити свободу виявлення поглядів і вільне поширення інформації у друкованих засобах інформації мовою ідиш 				=	
11.3	забезпечити представництво або урахування інтересів осіб, що вживають ідиш, в органах, які можуть бути створеними відповідно до закону для гарантування свободи та плюралізму засобів масової інформації				=	
Ст. 12 – Культурна діяльність та засоби її здійснення						
12.1.a	заохочувати створення, відтворення та розповсюдження творів мовою ідиш		=			
12.1.b	сприяти доступу іншими мовами до творів, що створюються мовою ідиш, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.c	сприяти доступу мовою ідиш до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи та розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування та субтитрування				=	
12.1.d	забезпечити, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про мову ідиш та відповідну культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують				✓	
12.1.f	заохочувати безпосередню участь представників осіб, що вживають ідиш, у забезпеченні засобів здійснення культурної діяльності та її плануванні	=				
12.1.g	заохочувати створення органу, відповідального за збір, збереження примірника та презентацію чи видання творів, що створюються мовою ідиш, і/або сприяти створенню такого органу				=	
12.2	Стосовно територій, на яких ідиш традиційно не використовується, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення з використанням ідишу				=	
12.3	приділяти належну увагу у своїй культурній політиці за кордоном ідишу, а також культурі, яку він відображає				=	
Ст. 13 – Економічне та соціальне життя						
13.1.b	заборонити застосування у внутрішніх правилах компаній і приватних документах будь-яких положень, що виключають або обмежують використання ідишу	=				
13.1.c	запобігати практиці, спрямованій на відмову від використання ідишу в економічній або соціальній діяльності					=

Експертний комітет вважає, що зобов'язання*:						
Стаття	Зобов'язання України стосовно ідишу ⁴⁰	виконано	частково виконано	формально виконано	не виконано	висновок відсутній
14.a	застосовувати чинні двосторонні та багатосторонні угоди з державами, в яких ідиш використовується у такій самій або схожій формі, або укласти такі угоди з метою сприяння контактам між особами, що вживають ідиш у відповідних державах у галузях культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки та безперервного навчання				=	
14.b	в інтересах ідишу сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між органами регіонального або місцевого самоврядування, на території яких ідиш використовується у такій самій або схожій формі, та/або розвивати таке співробітництво				=	

* Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин оцінює виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Хартією таким чином:

Виконано: Політика, законодавство та практична реалізація відповідають положенням Хартії.

Частково виконано: Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання реалізуються на практиці частково.

Формально виконано: Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці не реалізуються.

Не виконано: Не вжито жодних заходів у політичній, законодавчій та практичній площині щодо реалізації зобов'язання, або Експертним комітетом не отримано жодної інформації про реалізацію протягом декількох моніторингових періодів.

Висновок відсутній: Експертний комітет не в змозі зробити висновок щодо виконання цього зобов'язання, оскільки органами взагалі не надано або надано недостатню інформацію.

Загальна ситуація та зміни в оцінці у порівнянні з минулим моніторинговим періодом

96. Протягом досліджуваного періоду ідиш було впроваджено в державну дошкільну освіту (Стаття 8 (1) aiii); також він викладається у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (Стаття 8 (1) eiii). Однак ідиш більше не викладають у системі початкової освіти (Стаття 8 (1) biv). Комітету експертів залишається незрозумілим, чи забезпечується викладання історії та культури носіїв ідишу (Стаття 8 (1) g). За підтримки української влади видано словник ідишу.

97. Оскільки ідиш не є регіональною мовою, Статті 9 (1) aiii, biii та ciii не виконуються. Відсутні також радіо- та телевізійні програми мовою ідиш. Українські органи влади у ході цього моніторингового періоду пояснили, що щоденні або щотижневі газети мовою ідиш не видаються (Стаття 11 (1) ei). Крім того, відсутні свідчення того, що влада забезпечує, щоб органи, які організують чи підтримують культурну діяльність, поширювали інформацію про ідиш та відповідну культуру та використовували її під час заходів, які вони проводять або підтримують (Стаття 12 (1) d). Однак, було організовано кілька культурних заходів з використанням ідишу. Окрім вищезазначених, ідиш не використовується у жодних інших сферах суспільного життя та знаходиться в особливо хиткому становищі. На такому тлі українська влада має розробити гнучкі та інноваційні заходи для фактичного застосування зобов'язань Хартії щодо ідишу. Наприклад, такі заходи могли б включати створення одного центрального навчального закладу з викладанням мовою ідиш. Застосування Хартії до ідишу також могло б виграти від співпраці з іншими державами, де ця мова популяризується відповідно до Хартії. Носії ідишу в Україні могли б скористатися з вже існуючої інфраструктури розвитку цієї мови у засобах масової інформації, освіті чи культурі за кордоном, за умови необхідної її адаптації. У випадках, коли інші держави перебувають у процесі створення нової інфраструктури для ідишу, такі заходи можуть бути реалізовані спільно.

2.17.2 Рекомендації щодо поліпшення захисту та розвитку ідишу в Україні

Експертний комітет закликає українську владу виконувати всі зобов'язання, передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, які не вважаються "виконаними" (див. Пункт 2.17.1 вище). Рекомендації, висловлені за результатами моніторингу виконання Хартії, спрямовані на підтримку органів влади у процесі впровадження. У наступному огляді представлено рекомендації попередніх моніторингових періодів, які ще не впроваджено Україною, а також рекомендації поточного моніторингового періоду. Експертний комітет закликає українську владу виконати ці рекомендації у першу чергу. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо застосування Хартії в Україні⁴¹ залишаються чинними самі по собі.

Загальні питання

- a. Прийняти для ідишу структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з носіями мови.

Освіта

- b. Забезпечити викладання ідишу як предмету у закладах початкової та середньої освіти.
- c. Забезпечити викладання історії та культури, засобом відображення яких є ідиш.
- d. Забезпечити базове навчання та підвищення кваліфікації, необхідні для підготовки викладачів мовою ідиш, і надати належні навчально-методичні матеріали для викладання мовою ідиш.
- e. Створити наглядовий орган або органи, що контролюватимуть прогрес, здійснені у сфері організації та розвитку викладання ідишу, та складатиме періодичні доповіді про свої висновки, які оприлюднюватимуться.

Засоби масової інформації

- f. Вжити належних заходів для забезпечення використання ідишу у засобах масової інформації.

Культурна діяльність та засоби її здійснення

- g. Передбачити культурну діяльність для популяризації ідишу у різних сферах.

Транскордонні обміни

- h. Застосовувати або укладати угоди з іншими країнами, у яких використовується ідиш, таким чином, щоб сприяти контактам між носіями мови у сферах, охоплених Хартією.

---

⁴¹ CM/RecChL(2010)6 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b0432); CM/RecChL(2014)1 (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c6abf)

Розділ 3 [Пропозиції для] Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи

Експертний комітет, визнаючи зусилля української влади щодо захисту регіональних мов і мов меншин, якими розмовляють в Україні, у своїй оцінці вирішив зосередити увагу на деяких найважливіших недоліках у виконанні Хартії. Разом з тим рекомендації, що надсилаються Експертним комітетом Комітетові міністрів, не слід тлумачити як такі, що применшують актуальність інших, більш розгорнутих зауважень, що містяться у доповіді, які зберігають свою актуальність самі по собі. Рекомендації, запропоновані Комітетом експертів, складено відповідним чином.

Експертний комітет Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин, відповідно до Статті 16 (4) Хартії, пропонує Комітетові Міністрів надати на підставі інформації, що міститься у цій доповіді, такі рекомендації Україні.

Комітет Міністрів,

Відповідно до Статті 16 Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин;

З урахуванням ратифікаційного документу, наданого Україною 19 вересня 2005 року;

Прийнявши до уваги оцінку, дану Експертним комітетом Хартії щодо виконання Україною положень Хартії;

Врахувавши коментарі, подані українською владою щодо змісту доповіді Експертного комітету;

Зважаючи на те, що ця оцінка ґрунтується на інформації, поданій Україною у своїй третій періодичній доповіді, додатковій інформації, наданій українською владою, інформації, поданій органами та асоціаціями, що створені в Україні відповідно до закону, та на інформації, отриманій Експертним комітетом під час поїздок на місце;

Рекомендує Україні взяти до уваги всі зауваження та рекомендації Експертного комітету, і в першочерговому порядку:

1. Прийняти для кожної мови структурний підхід до виконання передбачених Хартією зобов'язань у співпраці з відповідними носіями мови;
2. Розробити та впровадити для кожної мови, що охоплюється Частиною III, комплексну політику у галузі викладання цими мовами та/або цих мов на усіх рівнях освіти;
3. Розширити та посилити пропонування радіо- та телевізійних передач мов, що охоплюються Частиною III;
4. Забезпечити використання на практиці мов, що охоплюються Частиною III, у сфері адміністрації
5. Сприяти прийняттю та використанню традиційних та правильних форм топонімів мовами меншин;
6. Забезпечити довгострокову фінансову підтримку об'єктів культури для забезпечення стабільності культурної діяльності мовами меншин.
7. Здійснювати рішучі дії, спрямовані на розвиток ромської мови, з метою її захисту.

Додаток I: Ратифікаційний документ**Україна:****Заява, що міститься у ратифікаційному документі, який було здано на зберігання 19 вересня 2005 року - (оригінал англійською мовою)**

Україна заявляє, що положення Хартії застосовуються до мов таких національних меншин України: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської.

Охоплюваний період: 01.01.2006-**Попередня заява стосується Статті(Статей): 3****Заява, що міститься у ратифікаційному документі, який було здано на зберігання 19 вересня 2005 року – (оригінал англійською мовою)**

Україна бере на себе зобов'язання за Частинами I, II, IV, V Хартії, за винятком пункту 5 Статті 7 Частини II.

Україна заявляє, що такі пункти та підпункти статті 8-14 частини III Хартії застосовуються щодо кожної регіональної мови, зазначеної вище (*), до якої застосовуються положення Хартії:

- a. Підпункти a (iii), b (iv), c (iv), d (iv), e (iii), f (iii), g, h, i пункту 1, та пункт 2 Статті 8;
- b. Підпункти a (iii), b (iii), c (iii) пункту 1, підпункт c пункту 2 та пункт 3 Статті 9;
- c. Підпункти a, c, d, e, f, g пункту 2, та підпункт c пункту 4 Статті 10;
- d. Підпункти a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), g пункту 1, пункт 2 та пункт 3 Статті 11;
- e. Підпункти a, b, c, d, f, g пункту 1, пункт 2 та пункт 3 Статті 12;
- f. Підпункти b та c пункту 1 Статті 13;
- g. Підпункти a та b Статті 14.

Україна заявляє, що на виконання положень Хартії заходи, спрямовані на встановлення української мови в якості офіційної мови, її розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України, не слід трактувати як такі, що перешкоджають або загрожують збереженню або розвитку мов, до яких застосовуються положення Хартії, як зазначено вище (*).

(*) [Примітка Секретаріату: Див. заяву України від 19 вересня 2005 р. щодо Статті 3 Хартії.]

Охоплюваний період: 01.01.2006 р. -**Попередня заява стосується Статті(Статей): 2**

Додаток II: Comments from the Ukrainian authorities – please see English or French version